สถาบัน THE BEST CENTER
2145/7 ซ.รามคำแหง 43/1 ถ.รามคำแหง แขวงหัวหมาก เขตบางกะปิ กรุงเทพฯ 10240
โทร.0-2318-6868, 0-2314-1492 โทรสาร 0-2718-6274
www.thebestcenter.com facebook.com/bestcentergroup
คุณภาพทางวิชาการต้องมาที่ 1
คู่มือเตรียมสอบ

นักวิทยาศาสตร์ (พนักงานราชการทั่วไป)

กรมพัฒนาที่ดิน

ปี69

แนวข้อสอบมากกว่า 300 ข้อ

ความรู้ความสามารถทั่วไปและความสามารถที่ใช้เฉพาะตำแหน่ง

หลักสูตรและวิธีการประเมินความรู้ความสามารถ ทักษะ และสมรรถนะ ครั้งที่ 1

ทดสอบเพื่อวัดความรู้ความสามารถที่ใช้เฉพาะตำแหน่ง โดยวิธีการสอบข้อเขียนแบบปรนัย เกี่ยวกับความรู้ดังต่อไปนี้ (คะแนนเต็ม 100 คะแนน)

(1) บทบาทหน้าที่และภารกิจของกรมพัฒนาที่ดิน
(2) การวิเคราะห์วิจัยพืช ปุ๋ย และการปรับปรุงบำรุงดิน
(3) การวิเคราะห์วิจัยสมบัติทางเคมีชีวภาพ และกายภาพที่เกี่ยวข้องกับดิน โครงสร้างดินและแร่ในดิน
(4) ผลกระทบของสารเคมีหรือสารพิษตกค้างจากการทำการเกษตรต่อสิ่งแวดล้อม
(5) ปัจจัยการผลิตทางการเกษตรของกรมพัฒนาที่ดิน
(6) มาตรฐานและความปลอดภัยในห้องปฏิบัติการ

หลักสูตรและวิธีการประเมินความรู้ความสามารถ ทักษะ และสมรรถนะ ครั้งที่ 2

ทดสอบเพื่อประเมินความเหมาะสมกับตำแหน่ง โดยการสอบสัมภาษณ์ (คะแนนเต็ม 100 คะแนน)

(1) ความรู้ความสามารถ
(2) สมรรถนะ
(3) บุคลิกภาพทั่วไปและทัศนคติ

สนใจสั่งซื้อ หรือสอบถามเพิ่มเติม โทร.081-496-9907

LINE: @thebestcenter

299.-

คู่มือสอบนักวิทยาศาสตร์ (พนักงานราชการทั่วไป)
กรมพัฒนาที่ดิน

รวบรวมและเรียบเรียงโดย.....

ฝ่ายวิชาการ สถาบัน THE BEST CENTER

ห้ามตัดต่อหรือคัดลอกส่วนใดส่วนหนึ่งของเนื้อหา

สงวนลิขสิทธิ์ตาม พ.ร.บ.ลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537

ราคา 299 บาท

จัดพิมพ์และจำหน่ายโดย

The Best Center InterGroup Co., Ltd.

บริษัท เดอะเบสท์ เซ็นเตอร์ อินเตอร์กรุ๊ป จำกัด

บริหารงานโดย ดร.สิงห์ทอง บัวชุมและอาจารย์จันทนี บัวชุม (ติวเตอร์กุ้ง ย่าน ม. ราม)

เลขที่ 2145/7 ซอยรามคำแหง 43/1 ถนนรามคำแหง แขวงหัวหมาก เขตบางกะปิ กรุงเทพฯ 10240

โทรศัพท์.081-496-9907,0-2314-1492, 0-2318-6868 โทรสาร. 0-2718-6274 line id: @ thebestcenter

www.thebestcenter.com หรือ www.facebook.com/bestcentergroup

คู่มือสอบ
นักวิทยาศาสตร์
(พนักงานราชการทั่วไป)
กรมพัฒนาที่ดิน

ราคา 299 -.

คำนำ

สำหรับชุดคู่มือสอบสำหรับตำแหน่งนักวิทยาศาสตร์ (พนักงานราชการทั่วไป) กรมพัฒนาที่ดิน เล่มนี้ ทางสถาบัน THE BEST CENTER และฝ่ายวิชาการของสถาบันได้เรียบเรียงขึ้น เพื่อให้ผู้สมัครสอบใช้สำหรับเตรียมสอบในการสอบแข่งขันฯในครั้งนี้

ทางสถาบัน THE BEST CENTER ได้เล็งเห็นความสำคัญจึงได้จัดทำหนังสือ เล่มนี้ขึ้นมา ภายในเล่มประกอบด้วยทุกส่วนที่กำหนดในการสอบ เจาะข้อสอบทุกส่วน พร้อมคำเฉลยอธิบาย มาจัดทำเป็นหนังสือชุดนี้ขึ้น เพื่อให้ผู้สอบได้เตรียมตัวอ่านล่วงหน้า มีความพร้อมในการทำข้อสอบ

ท้ายนี้ คณะผู้จัดทำขอขอบคุณทางสถาบัน THE BEST CENTER ที่ได้ให้การสนับสนุนและมีส่วนร่วมในการจัดทำต้นฉบับ ทำให้หนังสือเล่มนี้สามารถสำเร็จขึ้นมาเป็นเล่มได้ พร้อมกันนี้คณะผู้จัดทำขอน้อมรับข้อบกพร่องใดๆ อันเกิดขึ้นและยินดีรับฟังความคิดเห็นจากทุกๆท่าน เพื่อที่จะนำมาปรับปรุงแก้ไขให้ดียิ่งขึ้น

ขอให้โชคดีในการสอบทุกท่าน

ฝ่ายวิชาการ

สถาบัน The Best Center

www.thebestcenter.com

สารบัญ

- ความรู้เกี่ยวกับกรมพัฒนาที่ดิน 1
- ความรู้เกี่ยวกับวิทยาศาสตร์ทั่วไป 4
- ความรู้เกี่ยวกับเคมีทั่วไป 21
- ความรู้เกี่ยวกับชีววิทยาทั่วไป 56
- ความรู้เกี่ยวกับมาตรฐานห้องปฏิบัติการที่เกี่ยวข้อง 96
- ความรู้เกี่ยวกับสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล 124
- ความรู้เกี่ยวกับเครื่องมือวิเคราะห์ทางเคมีและเครื่องมือทางวิทยาศาสตร์ที่ใช้ในห้องปฏิบัติการ 127
- ระบบคุณภาพห้องปฏิบัติการ ISO 17025 145
- ระบบประกันคุณภาพการวิเคราะห์ในห้องปฏิบัติการ 150
- การจัดการห้องปฏิบัติการด้านความปลอดภัยและการจัดการสารเคมี 156
- ความรู้เกี่ยวกับทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์หรือเทคนิคทางวิทยาศาสตร์ 170
- ความรู้เกี่ยวกับการวิเคราะห์วิจัยพืช ปุ๋ย และการปรับปรุงบำรุงดิน 174
- ความรู้เกี่ยวกับผลกระทบของสารเคมีหรือสารพิษตกค้างจากการทำการเกษตรต่อสิ่งแวดล้อม 225
- ความรู้เกี่ยวกับปัจจัยการผลิตทางการเกษตรของกรมพัฒนาที่ดิน 241
  - แนวข้อสอบความรู้เกี่ยวกับการวิเคราะห์วิจัยพืช ปุ๋ย และการปรับปรุงบำรุงดิน 248
  - แนวข้อสอบความรู้เกี่ยวกับการวิเคราะห์วิจัยสมบัติทางเคมีชีวภาพ และกายภาพที่เกี่ยวข้องกับดิน โครงสร้างดินและแร่ในดิน 255
  - แนวข้อสอบความรู้เกี่ยวกับผลกระทบของสารเคมีหรือสารพิษตกค้างจากการทำการเกษตร ต่อสิ่งแวดล้อม 265
  - แนวข้อสอบความรู้เกี่ยวกับปัจจัยการผลิตทางการเกษตรของกรมพัฒนาที่ดิน 274
  - แนวข้อสอบความรู้เกี่ยวกับมาตรฐานและความปลอดภัยในห้องปฏิบัติการ 283
  - รวมแนวข้อสอบนักวิทยาศาสตร์ 289
- เทคนิคการสอบสัมภาษณ์ 342

ความรู้เกี่ยวกับกรมพัฒนาที่ดิน

ประวัติกรมพัฒนาที่ดิน

23 พฤษภาคม 2506

ได้มีการประกาศในราชกิจจานุเบกษาให้ใช้พระราชบัญญัติ 3 ฉบับให้มีการจัดตั้งกระทรวงพัฒนาการแห่งชาติขึ้นโดยรวมงานของกระทรวงสหกรณ์ที่มีอยู่เดิมเข้าไว้กับกรมอื่นอีก รวมทั้งหมด 13 กรม ซึ่งกรมพัฒนาที่ดินเป็นกรมหนึ่งได้รับการจัดตั้งครั้งนี้ด้วย

29 กันยายน 2515

คณะปฏิวัติอันมี จอมพลถนอม กิตติขจร เป็นหัวหน้า ได้ยุบกระทรวงพัฒนาการแห่งชาติ และแบ่งส่วนราชการใหม่ เพื่อให้เหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบัน จึงได้มีประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 276 ลงวันที่ 29 กันยายน 2515 และประกาศในพระราชกิจจานุเบกษาฉบับพิเศษเล่มที่ 89 ตอนที่ 145 ให้กรมพัฒนาที่ดิน กรมชลประทานกับกรมส่งเสริมสหกรณ์ ย้ายมาสังกัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์

6 ตุลาคม 2526

ได้มีประกาศลงในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 100 ตอนที่ 160 ลงวันที่ 6 ตุลาคม 2526ให้พระราชบัญญัติพัฒนาที่ดิน พ.ศ.2526 มีผลบังคับใช้ ซึ่งได้กำหนดอำนาจ และหน้าที่ของกรมพัฒนาที่ดินในมาตรา 10 และมาตรา 14

5 เมษายน 2527

ได้มีการออกพระราชกฤษฎีกา แบ่งท้องที่ของกรมพัฒนาที่ดิน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ออกเป็นเขต

10 เมษายน 2527

ได้มีการออกพระราชกฤษฎีกา แบ่งส่วนราชการ กรมพัฒนาที่ดิน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ พ.ศ. 2527 ให้มี 9 กอง 13 สำนักงาน

7 พฤศจิกายน 2537

ได้มีการออกพระราชกฤษฎีกา แบ่งส่วนราชการกรมพัฒนาที่ดิน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์พ.ศ. 2537 โดยมีการปรับปรุงกองและเปลี่ยนชื่อกองใหม่ แต่ยังคงมีหน่วยงานทั้งสิ้น 9 กอง 13 สำนักงาน

9 ตุลาคม 2545

ได้มีการออกกฎกระทรวงแบ่งส่วนราชการกรมพัฒนาที่ดิน

6 มกราคม 2555

ได้มีการออกกฎกระทรางแบ่งส่วนราชการกรมพัฒนาที่ดิน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ พ.ศ.2554 ประกาศลงในราชกิจจานุเบกษา ลงวันที่ 6 มกราคม พ.ศ. 2555

ห้าม!! คัดลอก เผยแพร่ ดัดแปลง ส่งต่อ และจำหน่ายเอกสารฉบับนี้โดยเด็ดขาด

หากตรวจพบจะดำเนินคดีตามกฎหมาย (สงวนลิขสิทธิ์ สถาบัน The Best Center)

<u>วิสัยทัศน์ของกรมพัฒนาที่ดิน</u>

เป็นองค์การอัจฉริยะทางดิน เพื่อขับเคลื่อนการใช้ที่ดินอย่างเหมาะสม 15 ล้านไร่ ภายในปี 2570

<u>พันธกิจของกรมพัฒนาที่ดิน</u>

1. สำรวจ วิเคราะห์ จำแนกดิน และสำมะโนที่ดิน เพื่อวางแผนการใช้ที่ดินด้วยเทคโนโลยีที่ทันสมัย
2. พัฒนางานวิจัยเพื่อสร้างเทคโนโลยีและนวัตกรรมการจัดการดินที่สอดคล้องและเหมาะสมกับสภาพพื้นที่
3. สร้างศูนย์กลางข้อมูลอัจฉริยะทางดินของประเทศ เพื่อบริหารจัดการทรัพยากรที่ดินอย่างยั่งยืน
4. พัฒนาที่ดินด้วยระบบการบริหารจัดการเชิงรุก ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมด้านการวางแผน ถ่ายทอดเทคโนโลยี อนุรักษ์ดินและน้ำและปรับปรุงบำรุงดิน เพื่อรักษาสมดุลความเสื่อมโทรมของที่ดินและนิเวศเกษตร
5. ยกระดับองค์การด้วยเทคโนโลยีดิจิทัลและนวัตกรรรม

<u>ค่านิยมองค์กร</u>

TEAM For Soils (ทีมดี ดินดี)

T	-	Teamwork	:	สร้างทีม
E	-	Energetic	:	ทำงานเชิงรุกอย่างมีพลัง
A	-	Agile	:	คล่องแคล่ว
M	-	Move Forward	:	มุ่งสู่เป้าหมายเดียวกัน

<u>อำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบของกรมพัฒนาที่ดิน</u>

1. ดำเนินการตามกฎหมายว่าด้วยการพัฒนาที่ดินและกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้อง
2. ศึกษา สำรวจ วิเคราะห์ และจำแนกดิน เพื่อกำหนดนโยบายและวางแผนการใช้ที่ดิน การกำหนดบริเวณการใช้ที่ดิน การควบคุมการใช้ที่ดินบริเวณที่มีการใช้หรือทำให้เกิดการปนเปื้อนของสารเคมี หรือวัตถุอื่นใด การกำหนดเขตอนุรักษ์ดินและน้ำ รวมทั้งติดตามสถานการณ์สภาพการใช้ที่ดิน
3. ศึกษา วิจัย และพัฒนาการอนุรักษ์ดินและน้ำ การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อการเกษตรในไร่นา การปรับปรุงบำรุงดิน การผลิตและใช้เทคโนโลยีชีวภาพทางดิน การปรับปรุงและพัฒนาพื้นที่และการใช้ประโยชน์ที่ดิน การจัดการที่ดินเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มและลดต้นทุนการผลิตทางการเกษตร
4. ให้บริการวิเคราะห์และตรวจสอบดิน น้ำ พืช ปุ๋ย พร้อมให้คำแนะนำเพื่อการอนุรักษ์ดินและน้ำ การปรับปรุงบำรุงดิน และอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาที่ดิน
5. ศึกษา วิเคราะห์ และผลิตแผนที่ภาพถ่าย จัดทำสำมะโนที่ดิน และพัฒนาระบบแผนที่ฐาน เพื่อเป็นข้อมูลในการวางแผนการใช้ การพัฒนาการผลิต การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานทางการเกษตรและอื่น ๆ
6. ถ่ายทอดผลการศึกษา ค้นคว้า วิจัย และให้บริการด้านการพัฒนาที่ดิน รวมทั้งสร้างเครือข่ายหมอดินอาสาและกลุ่มเกษตรกรให้เข้มแข็ง เพื่อรองรับการถ่ายทอดเทคโนโลยี และมีส่วนร่วมในการพัฒนาที่ดินและด้านอื่น ๆ
7. ปฏิบัติการอื่นใดตามที่กฎหมายกำหนด ให้เป็นอำนาจหน้าที่ของกรมหรือตามที่รัฐมนตรีหรือคณะรัฐมนตรีมอบหมาย

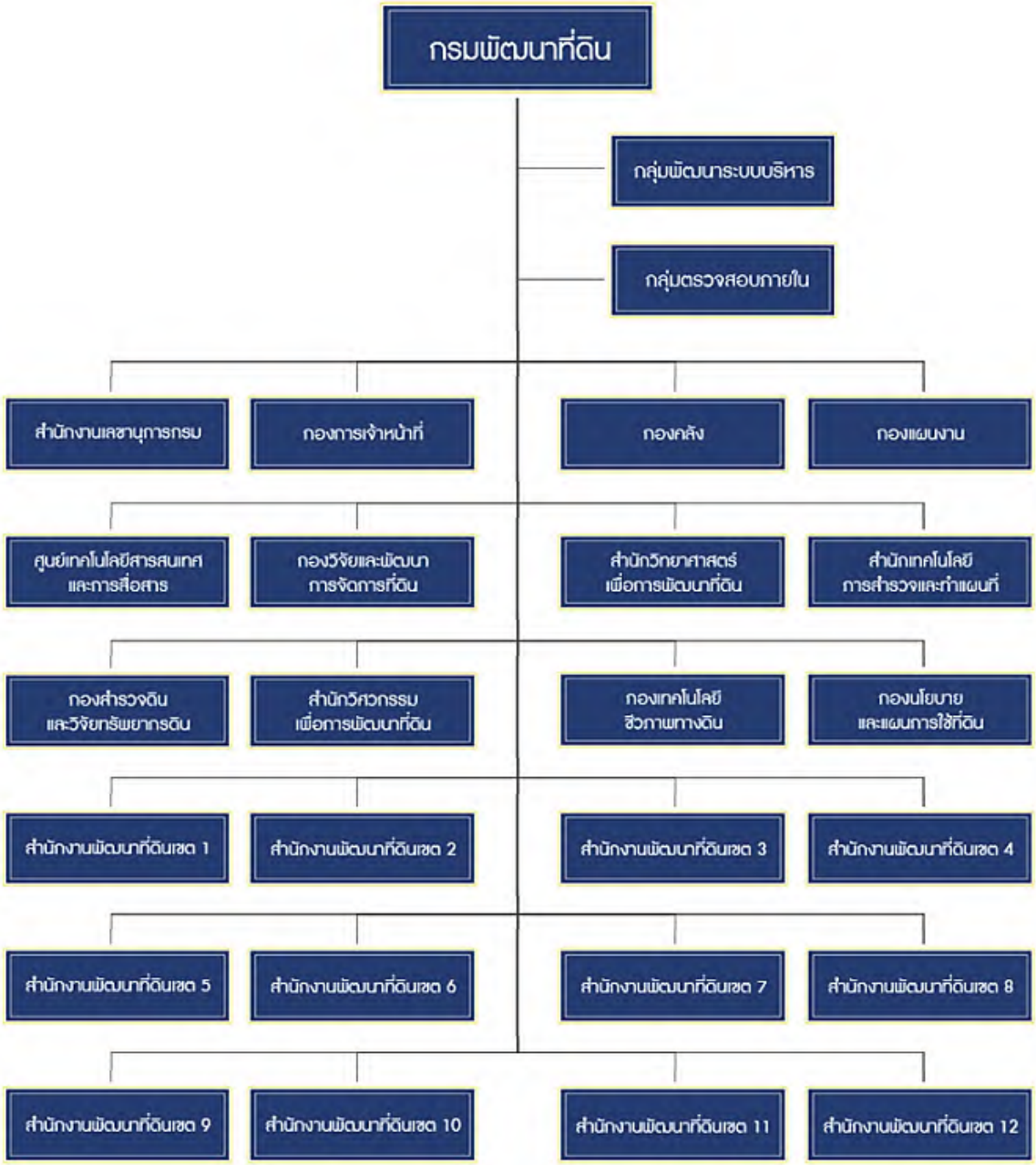
กรมพัฒนาที่ดิน
กลุ่มพัฒนาระบบบริหาร
กลุ่มตรวจสอบภายใน
สำนักงานเลขานุการกรม
กองการเจ้าหน้าที่
กองคลัง
กองแผนงาน
ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศ และการสื่อสาร
กองวิจัยและพัฒนา การจัดการที่ดิน
สำนักวิทยาศาสตร์ เพื่อการพัฒนาที่ดิน
สำนักเทคโนโลยี การสำรวจและทำแผนที่
กองสำรวจดิน และวิจัยทรัพยากรดิน
สำนักวิศวกรรม เพื่อการพัฒนาที่ดิน
กองเทคโนโลยี ชีวภาพทางดิน
กองนโยบาย และแผนการใช้ที่ดิน
สำนักงานพัฒนาที่ดินเขต 1
สำนักงานพัฒนาที่ดินเขต 2
สำนักงานพัฒนาที่ดินเขต 3
สำนักงานพัฒนาที่ดินเขต 4
สำนักงานพัฒนาที่ดินเขต 5
สำนักงานพัฒนาที่ดินเขต 6
สำนักงานพัฒนาที่ดินเขต 7
สำนักงานพัฒนาที่ดินเขต 8
สำนักงานพัฒนาที่ดินเขต 9
สำนักงานพัฒนาที่ดินเขต 10
สำนักงานพัฒนาที่ดินเขต 11
สำนักงานพัฒนาที่ดินเขต 12

ความรู้เกี่ยวกับวิทยาศาสตร์ทั่วไป

วิทยาศาสตร์ หมายถึง ความรู้ที่ได้จากธรรมชาติ ที่มีประโยชน์ต่อมนุษย์และมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาประเทศ การได้รับความรู้ทางวิทยาศาสตร์ทั้งทางด้านทฤษฎีและปฏิบัติ ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพ อนามัย อาหาร การดำรงชีวิต จะช่วยให้มนุษย์มีสุขภาพแข็งแรง และวิทยาศาสตร์ช่วยแก้ปัญหาต่างๆ จะเห็นว่าความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มีบทบาทสำคัญต่อชีวิตประจำวัน การที่เราจะอยู่ได้อย่างทันโลกและทันเหตุการณ์ จำเป็นต้องศึกษาหาความรู้ทางวิทยาศาสตร์อยู่เสมอ เพราะวิทยาศาสตร์มีประโยชน์เกี่ยวข้องกับชีวิตและเป็นส่วนหนึ่งของการสร้างคุณภาพที่ดีแก่ชีวิต

➢ความรู้ทางวิทยาศาสตร์

ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ (Scientific Knowledge) เป็นผลผลิตของวิทยาศาสตร์ โดยทั่วไปความรู้ทางวิทยาศาสตร์จะเกิดขึ้นหลังจากที่ได้มีการใช้กระบวนการแสวงหาความรู้ ดำเนินการค้นคว้า สืบเสาะ ตรวจสอบจนเป็นที่น่าเชื่อถือได้ ความรู้เหล่านั้นก็จะถูกรวบรวมไว้เป็นหมวดหมู่

สิ่งที่จะเรียกว่า ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ได้นั้น จะต้องอยู่บนเงื่อนไข 3 ประการ ดังนี้

1. เป็นความรู้ทางธรรมชาติ
2. ได้จากการใช้กระบวนการสืบเสาะหาความรู้ ตามวิธีการทางวิทยาศาสตร์เข้าศึกษาค้นคว้า
3. เป็นความรู้ที่ผ่านการตรวจสอบ หรือยืนยันแล้วว่าเป็นความจริง (Tested knowledge) ตามเงื่อนไขนี้

ที่มาขององค์ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ ในอดีตส่วนใหญ่ จะมีที่มาและได้จากความสามารถในการสังเกตปรากฏการณ์ธรรมชาติต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นรอบตัวมนุษย์ ความอยากรู้อยากเห็น จะทำให้เกิดข้อสงสัย ที่จะตอบคำถาม และการไตร่ตรองหาคำอธิบายอย่างเป็นเหตุเป็นผลและใช้วิธีการอย่างเป็นระบบทำให้ได้ตัวความรู้ หรือองค์ความรู้ทางวิทยาศาสตร์

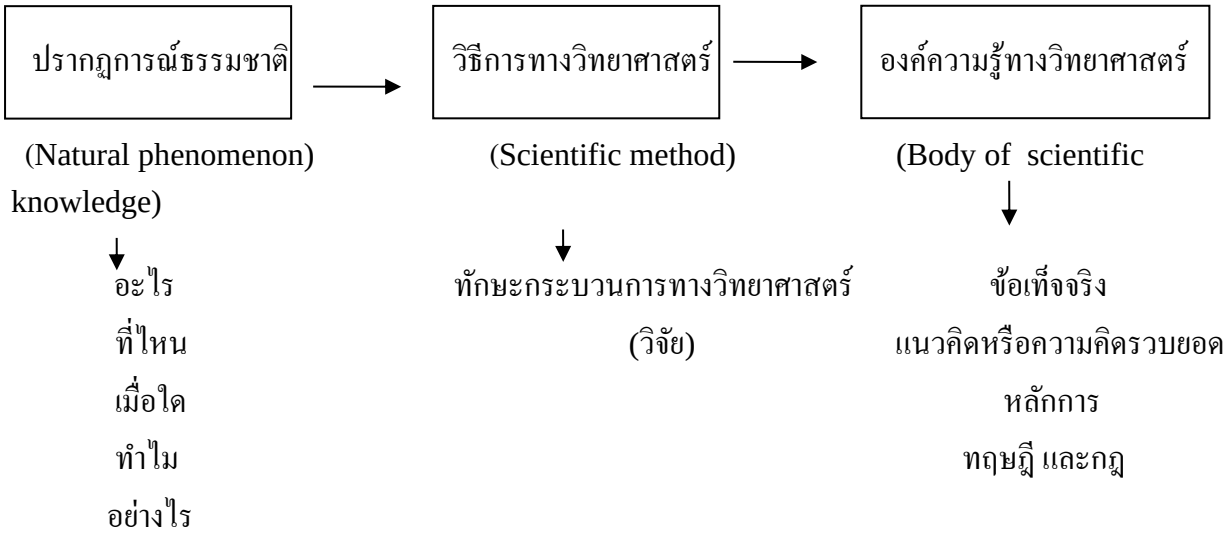

ภาพที่ 1 แบบจำลองที่มาขององค์ความรู้ทางวิทยาศาสตร์

➢**ประเภทความรู้ทางวิทยาศาสตร์**

นักวิชาการและผู้รู้หลายท่าน จำแนกประเภทความรู้ทางวิทยาศาสตร์ไว้ดังนี้

สุวัฒน์ นิยมค้า (2531, น.11) แบ่งความรู้ทางวิทยาศาสตร์เป็น 6 ประเภท คือ

1. ข้อเท็จจริง (fact)
2. ความคิดรวบยอด (concept)
3. กฎ (law)
4. หลักการ (principle)
5. ทฤษฎี (theory)
6. สมมติฐาน (hypothesis)

ภพ เลาหไพบูลย์ (2537, น.2) แบ่งประเภทความรู้ทางวิทยาศาสตร์เป็น 6 ประเภท คือ

1. ข้อเท็จจริงวิทยาศาสตร์ (scientific fact)
2. มโนมติ (concept)
3. หลักการ (principle)
4. กฎ (law)
5. สมมติฐานทางวิทยาศาสตร์ (scientific hypothesis)
6. ทฤษฎี (theory)

จากการจำแนกประเภทความรู้ทางวิทยาศาสตร์ข้างต้น จะเห็นว่า มีความแตกต่างกันเล็กน้อย ซึ่งส่วนใหญ่จะคล้ายคลึงกัน ในที่นี้จะจำแนกความรู้ทางวิทยาศาสตร์ ออกเป็น 6 ประเภท คือ

1. **ข้อเท็จจริง (**Facts)

หมายถึง ความรู้ที่ได้จากการสังเกตวัตถุ หรือปรากฏการณ์หรือสิ่งใด ๆ ที่เป็นอยู่จริงไม่เปลี่ยนแปลง ที่ได้จากการสังเกตโดยตรง หรืออาจต้องใช้อุปกรณ์ช่วยในการสังเกต ที่สำคัญความรู้ประเภทข้อเท็จจริงจะต้องเป็นจริงเสมอโดยสามารถสาธิตและทดสอบได้ผลเหมือนเดิมทุกครั้ง ข้อเท็จจริงมีลักษณะเป็นข้อความเดี่ยวๆ ที่ตรงไปตรงมา ข้อเท็จจริงจัดเป็นความรู้วิทยาศาสตร์ที่เป็นพื้นฐานของการแสวงหาความรู้วิทยาศาสตร์ประเภทอื่นๆ ที่ซับซ้อนมากขึ้น

<u>ตัวอย่างของความรู้ประเภทข้อเท็จจริง เช่น</u>

" น้ำไหลจากที่สูงลงสู่ที่ต่ำ " (สังเกตได้โดยตรง)

" สารอาหารได้แก่ คาร์โบไฮเดรต โปรตีน ไขมัน วิตามิน เกลือแร่ น้ำ "

" น้ำแข็งลอยน้ำได้ "

" น้ำจะเดือดที่อุณหภูมิ 100 องศาเซลเซียส ณ บริเวณที่ระดับน้ำทะเล"

" เกลือมีรสเค็ม"

" สเปคตรัมของแสงอาทิตย์มี 7 สี คือ ม่วง คราม น้ำเงิน เขียว เหลือง แสด แดง" (ใช้อุปกรณ์ช่วย)

" พระอาทิตย์ขึ้นทิศตะวันออกและตกทางทิศตะวันตก "

"แมงมุมมี 8 ขา "

ข้อเท็จจริง สามารถตรวจสอบเชิงปริมาณได้โดยการ ชั่ง ตวง วัด ได้ ดังนั้นสิ่งที่จะเป็นข้อเท็จจริงได้นั้น ต้องผ่านการพิสูจน์โดยผ่านประสาทสัมผัสทั้ง 5 ของมนุษย์ ข้อเท็จจริง อาจเปลี่ยนแปลงไปตามเวลาได้ หากปัจจัยที่ทำให้เกิดขึ้นมีการเปลี่ยนแปลง สิ่งที่ปรากฏให้เห็นและเป็นไปอยู่เป็นนิจตามธรรมชาติ เคยเป็นอย่างไรก็เป็นอย่างนั้น เป็นความจริงที่เป็นสากล เราเรียกว่า ความจริง (truth) ความจริงมีความแตกต่างจากข้อเท็จจริงตรงที่ความจริงนั้น เป็นสิ่งที่ได้รับการพิสูจน์ในเชิงเหตุผลหรือประจักษ์แล้วว่าเป็นจริงไม่อาจเป็นอย่างอื่นได้ ส่วนข้อเท็จจริงนั้นอาจเปลี่ยนแปลงไปตามปัจจัย แต่อย่างไรก็ตามข้อเท็จจริงที่ผ่านการพิสูจน์หลายๆ ครั้ง ว่าเป็นจริง จนเป็นกฎที่ไม่เปลี่ยนแปลงแล้ว ก็ยอมรับเป็นความจริงได้

2. **ความคิดรวบยอด** (Concept) บางคนอาจใช้คำว่า มโนมติ มโนภาพ หรือ มโนทัศน์

ความคิดรวบยอดเป็นความคิดหลัก (main idea) ของบุคคลที่มีต่อวัตถุ เหตุการณ์หรือปรากฏการณ์นั้นๆ เมื่อบุคคลได้สังเกตวัตถุหรือปรากฏการณ์ต่างๆ จะทำให้เกิดการรับรู้ แล้วนำมาสัมพันธ์กับประสบการณ์เดิมที่บุคคลนั้นมีอยู่แล้ว ซึ่งจะทำให้มีความรู้มากขึ้น ความคิดรวบยอดของแต่ละบุคคลจะแตกต่างกันขึ้นอยู่กับประสบการณ์และวุฒิภาวะของบุคคลนั้น ความคิดรวบยอดทางวิทยาศาสตร์มีทั้งระดับที่เป็นรูปธรรมและนามธรรมมีความเชื่อมโยงต่อเนื่องกัน ความคิดรวบยอดหนึ่งๆอาจเกิดจากการนำความคิดรวบยอด หลายๆ อย่างมาสัมพันธ์กันอย่างมีเหตุผล ความคิดรวบยอดทางวิทยาศาสตร์ส่วนใหญ่มีลักษณะเป็นสากล ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนมีความเข้าใจ บทเรียนและมีความรู้ในระดับสูงชัดเจนมากขึ้น

ดังนั้นความคิดรวบยอดทางวิทยาศาสตร์ จึงเป็นความรู้วิทยาศาสตร์ประเภทหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับข้อเท็จจริงต่างๆ ที่นำมาสรุปรวมกัน ซึ่งเกิดจากการสรุปรวมความสัมพันธ์ระหว่างข้อเท็จจริงของสิ่งของทั้งหลายและเกิดจากการนำเอาข้อมูลหรือเหตุการณ์ต่างๆ มาสรุปรวมเข้าด้วยกันเป็นกระบวนการต่อเนื่องตั้งแต่ความรู้เบื้องต้นไปจนกระทั่งถึงความรู้ระดับสูง

ความคิดรวบยอดทางวิทยาศาสตร์แบ่งได้ 3 ประเภท คือ

2.1ความคิดรวบยอด เกี่ยวกับการแบ่งประเภท (classification concept)

เป็นความคิดรวบยอดที่เป็นคำอธิบายหรือชี้แจงคุณสมบัติของสิ่งต่างๆ โดยการนำไปใช้ในการบรรยายวัตถุหรือปรากฏการณ์นั้น ตัวอย่างเช่น

- ดอกไม้ประกอบด้วยส่วนต่างๆได้แก่ ฐานรองดอก กลีบเลี้ยง กลีบดอก เกสรตัวผู้ เกสรตัวเมีย
- แมลงเป็นสัตว์ที่มี 6 ขา ลำตัวเป็นปล้อง แบ่งเป็น 3 ส่วน
- สัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม เป็นสัตว์ที่มีกระดูกสันหลัง มีเลือดอุ่น เลี้ยงลูกด้วยน้ำนม มีหัวใจ 4 ห้อง มีฟันฝังในขากรรไกร

2.2 ความคิดรวบยอดเกี่ยวกับความสัมพันธ์ (correlation concept)

เป็นความคิดรวบยอดที่กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างเหตุและผลนำไปใช้ในการทำนายหรือพยากรณ์เหตุการณ์ต่างๆ ได้ มักจะเป็นความคิดรวบยอดที่แสดงว่าเท่ากัน สูงกว่า ต่ำกว่า ระหว่าง มาก น้อย ตัวอย่างเช่น

- ของเหลวเมื่อได้รับความร้อนจะมีปริมาตรมากขึ้น
- ความต่างศักย์ไฟฟ้าเป็นความสัมพันธ์ระหว่างกระแสไฟฟ้ากับความต้านทาน
- อาหารให้พลังงานทำให้ร่างกายอบอุ่น

2.3 ความคิดรวบยอดเกี่ยวกับสิ่งที่มองไม่เห็น หรือเรียกว่า ความคิดรวบยอดทางทฤษฎี (theoretical concept) เป็นความคิดรวบยอดที่นักวิทยาศาสตร์พยายามอธิบายคุณลักษณะของบางสิ่งบางอย่าง หรือปรากฏการณ์ที่ไม่อาจสังเกตได้โดยตรงทั้งหมด แต่มีหลักฐานเป็นเหตุผลสนับสนุนว่าเป็นไปได้ ตัวอย่างเช่น

- โปรตีนเป็นสารอาหารที่มีอยู่ในเนื้อสัตว์
- อะตอมประกอบด้วย โปรตอน นิวตรอน อิเล็กตรอน และอนุภาคเล็กๆ อีกจำนวนหนึ่ง
- น้ำดีในลำไส้เล็กช่วยย่อยไขมัน

<u>ตัวอย่างความคิดรวบยอดที่เกิดจากข้อเท็จจริง เช่น</u>

" น้ำแข็ง คือ น้ำที่อยู่ในสถานะของเหลว "

" แมลง คือ สัตว์ที่มี 6 ขา และลำตัวแบ่งเป็น 3 ส่วน "

" สสาร คือสิ่งที่มีตัวตน มีมวล ต้องการที่อยู่ และสัมผัสได้"

<u>ตัวอย่าง ความคิดรวบยอดที่เกิดจากการสรุปรวมความสัมพันธ์ระหว่างข้อเท็จจริงของสิ่งทั้งหลาย เช่น</u>

" สสารเปลี่ยนสถานะได้ถ้าเราเพิ่มหรือลดพลังงาน "

"ใบไม้แต่ละชนิดมีรูปร่างลักษณะแตกต่างกัน"

"คนในเขตหนาวต้องการอาหารประเภทไขมันสากกว่าคนในเขตร้อน"

<u>ตัวอย่าง ความคิดรวบยอดที่เกิดขึ้นจากการนำเอาข้อมูลหรือเหตุการณ์ต่างๆ</u> มาสรุปรวมกันเป็นกระบวนการต่อเนื่องตั้งแต่ความรู้เบื้องต้นไปถึงความรู้ระดับสูง เช่น

" ยีนส์ที่มีในโครโมโซมจะเป็นตัวกำหนดลักษณะทางพันธุกรรม "

"ความหนาแน่นเป็นความสัมพันธ์ระหว่างมวลกับปริมาตร"

3.หลักการ (Principles) หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่าความจริงหลัก

หลักการเป็นความรู้ทางวิทยาศาสตร์ประเภทหนึ่งที่ผสมผสานความคิดรวบยอดที่ได้รับการทดสอบว่าเป็นจริงแล้วตั้งแต่ 2 ความคิดรวบยอดที่มีความสัมพันธ์กันเข้าด้วยกันสามารถนำไปใช้ในการอ้างอิงและพยากรณ์เหตุการณ์หรือปรากฏการณ์ที่เกี่ยวข้องได้หลักการต้องเป็นความจริงที่สามารถทดสอบได้และได้ผลตามเดิม ตามหลักการทางวิทยาศาสตร์

หลักการแตกต่างจากความคิดรวบยอดตรงที่หลักการเป็นสิ่งที่ใช้อ้างอิงได้ มีความเป็นปรนัยและเป็นที่เข้าใจตรงกัน แต่ความคิดรวบยอดเกี่ยวกับสิ่งเดียวกันของทุกคนอาจจะไม่เหมือนกันทั้งนี้ขึ้นอยู่กับประสบการณ์ของแต่ละบุคคลเนื่องจากหลักการมีความเกี่ยวข้องกับข้อเท็จจริงและความคิดรวบยอด จึงอาจเขียนแสดงความสัมพันธ์ได้ดังนี้

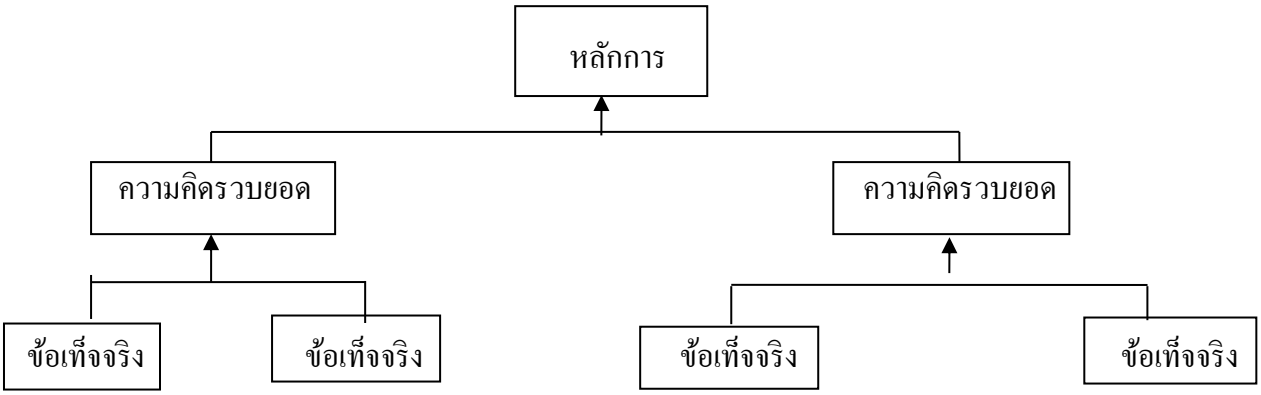

ภาพที่ 2. แผนภูมิแสดงความสัมพันธ์ระหว่างข้อเท็จจริง ความคิดรวบยอด และหลักการ

จากภาพที่ 2. จะเห็นว่าหลักการเกิดจากความคิดรวบยอด ที่ได้รับการกลั่นกรองว่าจริง มีความเป็นปรนัยทุกคนเข้าใจตรงกันทดสอบได้ผลอย่างเดียวกัน ดังนั้นหลักการจึงเป็นความคิดรวบยอด แต่ความคิดรวบยอด ไม่จำเป็นต้องเป็นหลักการเสมอไป ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับว่าความคิดรวบยอด นั้นเป็นความรู้ประเภทตามจริงที่เข้าใจตรงกันหรือไม่

หลักการอาจเกิดจากการอุปมานความคิดรวบยอดที่เกี่ยวข้องจนได้เป็นหลักการแต่บางหลักการเกิดจากการอนุมานจากทฤษฎีด้วย ตัวอย่างเช่น

โลหะทุกชนิดเมื่อได้รับความร้อนจะขยายตัวหลักการนี้ได้มาจากกลุ่มของความคิดรวบยอดที่มีความสัมพันธ์กันคือ

กลุ่มของความคิดรวบยอด	**หลักการ**
"ทองแดง เมื่อได้รับความร้อนจะขยายตัว“	"โลหะทุกชนิดเมื่อได้รับความร้อนจะขยายตัว"
"อลูมิเนียม เมื่อได้รับความร้อนจะขยายตัว"	
"เหล็กเมื่อได้รับความร้อนจะขยายตัว"	

นั่นคือทั้งเหล็ก ทองแดง และอลูมิเนียมต่างเป็นโลหะนั่นเอง

คาร์โบไฮเดรต โปรตีน และไขมัน เป็นสารให้พลังงานแก่สิ่งมีชีวิต หลักการนี้ได้มาจากกลุ่มของความคิดรวบยอด ที่มีความสัมพันธ์กันคือ

กลุ่มของความคิดรวบยอด	**หลักการ**
" ข้าวเป็นสารที่ให้พลังงานแก่สิ่งมีชีวิต"	"คาร์โบไฮเดรต โปรตีน และไขมัน เป็นสารให้
" เนื้อปลาเป็นสารที่ให้พลังงานแก่สิ่งมีชีวิต "	พลังงานแก่สิ่งมีชีวิต"
" น้ำมันหมูเป็นสารที่ให้พลังงานแก่สิ่งมีชีวิต"	

นั่นคือ ข้าวเป็นคาร์โบไฮเดรต เนื้อปลาเป็นโปรตีน และน้ำมันหมูเป็นไขมัน นั่นเอง

ตัวอย่างหลักการทางวิทยาศาสตร์

-ขั้วแม่เหล็กชนิดเดียวกันจะผลักกัน ขั้วต่างกันจะดูดกัน

-แสงจะหักเหเมื่อเดินทางผ่านตัวกลางหนึ่งไปยังอีกตัวกลางหนึ่ง ที่มีความหนาแน่นต่างกัน

-เมื่อวัตถุจมลงไปในของเหลว น้ำหนักของวัตถุจะมีขนาดเท่ากับน้ำหนักของของเหลวในส่วนที่วัตถุนั้นแทนที่น้ำ

-โมเมนตัมรวมก่อนชนและโมเมนตัมหลังชนของวัตถุที่ชนกันจะมีค่าเท่ากัน

4. **กฎ (** Laws)

เป็นความรู้วิทยาศาสตร์ประเภทหนึ่ง กฎและหลักการสามารถใช้แทนกันได้หรืออาจเรียกว่า กฎก็คือหลักการอย่างหนึ่ง แต่เป็นหลักการที่มักจะเน้นเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างเหตุกับผล ซึ่งอาจเขียนสมการแทนได้ กฎมีลักษณะทั่วไปเช่นเดียวกับหลักการ กฎมีความเป็นจริงในตัวเอง มีความเป็นปรนัย ทดสอบได้ผลตรงกันทุกครั้ง ซึ่งหากมีผลการทดลองใดที่ขัดแย้งกับกฎแล้ว กฎนั้นจะต้องยกเลิกไป

กฎส่วนใหญ่ได้มาจากการอุปมาน (Induction) โดยนำเอาข้อเท็จจริงทั้งหลายมาผสมผสานกัน แต่บางกฎก็ได้มาจากการอนุมาน (Deduction) จากทฤษฎี ดังนี้

1. กฎ จากการอุปมานข้อเท็จจริง โดยการรวบรวมข้อเท็จจริงหลายๆ ข้อเท็จจริงมาสรุปรวมเป็นมโนมติ เป็นหลักการ ซึ่งเขียนเป็นแผนภูมิได้ดังนี้

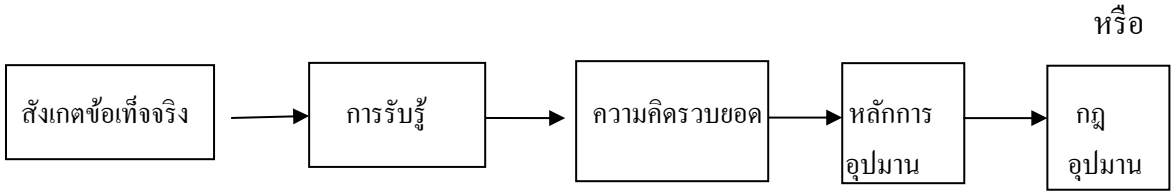

ภาพที่ 3 แผนภูมิแสดงการอุปมานข้อเท็จจริงไปเป็นหลักการหรือกฎ

2. จากการอนุมานทฤษฎี โดยการดึงส่วนย่อยของทฤษฎีมาเป็นกฎ ตัวอย่างกฎ เช่น

- กฎของคูลอมบ์ (Coulomb's law) กล่าวว่า "แรงระหว่างประจุไฟฟ้า Q_1 และ Q_2 จะเป็นปฏิภาคกับประจุและระยะทางระหว่างประจุ" ดังนี้

$$F \alpha \frac{Q_1 Q_2}{r^2}$$

โดยที่ r แทนระยะทางระหว่างประจุ

Q แทนประจุไฟฟ้า

F แทนแรง

- กฎของบอยล์ (Boyle's law) กล่าวว่า ถ้าอุณหภูมิคงที่ ปริมาตรของก๊าซจะเป็นปฏิภาคผกผันกับความดัน เขียนเป็นสมการได้ว่า

$V \alpha 1/P$ (ถ้า T คงที่)

โดยที่ V แทนปริมาตรของอากาศ

P แทนความดันของก๊าซ

T แทนอุณหภูมิ

- กฎการเคลื่อนที่ของนิวตัน (Newton 's law of motion) ประกอบด้วย

1. วัตถุจะเคลื่อนที่หรือหยุดนิ่ง หรือจะเปลี่ยนแปลงความเร็ว จะต้องมีแรงภายนอกไปกระทำ
2. แรงภายนอก เป็นอัตราการเปลี่ยนแปลงของโมเมนต์
3. แรงกิริยาเท่ากับแรงปฏิกิริยา

อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่ากฎจะเป็นหลักการที่มีความสัมพันธ์ระหว่างเหตุกับผลและเขียนเป็นสมการแทนได้ แต่กฎไม่สามารถอธิบายให้เข้าใจได้ว่า ทำไมความสัมพันธ์ระหว่างเหตุกับผลจึงเป็นเช่นนั้น กฎอธิบายได้เพียงในระดับที่ว่าผลที่ปรากฏให้เห็นนั้นมาจากสาเหตุอะไรเท่านั้น แต่สิ่งที่จะสามารถอธิบายความสัมพันธ์ภายในตัวกฎได้ก็คือทฤษฎี นั่นเอง

ห้าม!! คัดลอก เผยแพร่ ดัดแปลง ส่งต่อ และจำหน่ายเอกสารฉบับนี้โดยเด็ดขาด

หากตรวจพบจะดำเนินคดีตามกฎหมาย (สงวนลิขสิทธิ์ สถาบัน The Best Center)

5. **ทฤษฎี** (Theories)

จากความหมายของกฎและหลักการ จะเห็นว่าเน้นในเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างเหตุกับผล เป็นสิ่งที่มีอยู่จริงในธรรมชาติ นักวิทยาศาสตร์เป็นผู้ค้นพบ ไม่ได้เป็นผู้สร้างขึ้นแต่สิ่งที่นักวิทยาศาสตร์สร้างขึ้นเองก็คือทฤษฎี ดังนั้น ทฤษฎีจึงเป็นข้อความที่นักวิทยาศาสตร์สร้างขึ้นโดยการยอมรับกันทั่วไปในการที่จะใช้อธิบายกฎหรือหลักการ และนำไปใช้พยากรณ์ปรากฏการณ์ต่างๆ ที่อยู่ในขอบเขตของทฤษฎีนั้นๆเพราะลำพังเพียงกฎหรือหลักการไม่สามารถอธิบายถึงความสัมพันธ์ของตัวเองได้

ในการสร้างทฤษฎีหรือข้อความที่อธิบายปรากฏการณ์ทั้งหลาย นักวิทยาศาสตร์ทำได้ 2 ทางคือ

1. สร้างทฤษฎีโดยอาศัยข้อมูลที่ได้จากการสังเกตหรือทดลองก่อน แล้วจึงใช้วิธีการอุปมาน (induction)รวมกับการสร้างจินตนาการ สร้างเป็นแบบจำลองหรือข้อความที่ใช้อธิบายผลการสังเกตนั้นให้ได้

2. สร้างทฤษฎีขึ้นจากความคิดสร้างสรรค์ของตนเอง โดยไม่จำเป็นต้องใช้ข้อมูลที่ได้จากการสังเกตหรือทดลอง ต่อมาถ้าทฤษฎีเหล่านั้นสามารถอธิบายหรือทำนายปรากฏการณ์ที่เกี่ยวข้องได้ ทฤษฎีเหล่านั้นก็เป็นที่เชื่อถือ และอนุมานไปเป็นหลักการหรือกฎต่อไป ซึ่งอาจเขียนได้เป็นแผนภูมิดังนี้

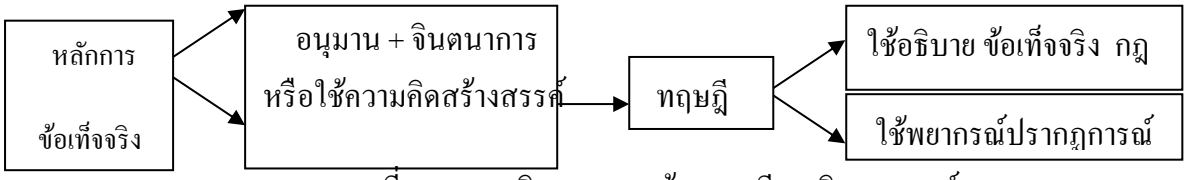

ภาพที่ 4 แผนภูมิแสดงการสร้างทฤษฎีทางวิทยาศาสตร์

การที่นักวิทยาศาสตร์จะยอมรับว่าทฤษฎีจะเป็นที่เชื่อถือได้หรือไม่ ขึ้นอยู่กับเงื่อนไข 3 ประการ คือ (ภพ เลาหไพบูลย์ , 2537 น.7)

1. ทฤษฎีนั้นจะต้องอธิบายกฎ หลักการและข้อเท็จจริงเรื่องราวทำนองเดียวกันได้
2. ทฤษฎีจะต้องอนุมานออกไปเป็นกฎหรือหลักการบางอย่างได้
3. ทฤษฎีจะต้องทำนายปรากฏที่อาจเกิดตามมาได้

ทฤษฎีเป็นความคิดของนักวิทยาศาสตร์ อาจถูกหรือผิดก็ได้ มีการเปลี่ยนแปลงได้เมื่อได้รับข้อเท็จจริงเพิ่มขึ้นหรือน่าเชื่อถือมากขึ้น และหากทฤษฎีใดไม่เป็นไปตามเงื่อนไขดังกล่าว ทฤษฎีนั้นก็ต้องล้มเลิกไป ตัวอย่างทฤษฎี เช่น

- ทฤษฎีโมเลกุลของสารแม่เหล็ก

กล่าวว่า “สารแม่เหล็กทุกชนิดจะมีโมเลกุลเล็กๆ ซึ่งมีอำนาจแม่เหล็กอยู่ แต่ละโมเลกุลจะมีขั้วเหนือขั้วใต้ หากโมเลกุลแม่เหล็กเหล่านี้เรียงตัวกันไม่เป็นระเบียบ อำนาจแม่เหล็กจะถูกทำลายกันเองหมด เพราะขั้วเหนือและขั้วใต้มีอำนาจคนละชนิด ถ้าหากโมเลกุลแม่เหล็กเหล่านี้เรียงตัวกันเป็นระเบียบขั้วเหนือชี้ไปปลายหนึ่ง ขั้วใต้ชี้ไปอีกปลายหนึ่ง ซึ่งเป็นอิสระต่อกัน ดังนั้นอำนาจแม่เหล็กจึงไม่ทำลายกัน แต่จะเสริมกัน ”

ทฤษฎีโมเลกุลของสารแม่เหล็กนี้เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไป เพราะ

1. สามารถนำไปอธิบายข้อเท็จจริงที่ว่าแม่เหล็กดูดเหล็กได้ แม่เหล็กขั้วเหมือนกันจะผลักกันขั้วต่างกันจะดูดกัน

2. สามารถอนุมานไปเป็นกฎเกี่ยวกับการดูดและการผลักกันระหว่างขั้วแม่เหล็กได้ คือ

2.1.แม่เหล็กขั้วเหมือนกันจะผลักกัน แม่เหล็กขั้วต่างกันจะดูดกัน

2.2.แรงที่เกิดระหว่างขั้วจะเป็นสัดส่วนโดยตรงกับผลคูณของกำลังขั้วของแม่เหล็กและจะเป็นสัดส่วนผกผันกับระยะทางที่ห่างกันยกกำลังสอง

3. สามารถพยากรณ์ ได้ว่าถ้านำแท่งเหล็กไปตัดออกเป็นกี่ท่อนก็ตาม แต่ละท่อน ก็ยังคงสภาพเป็นแม่เหล็ก เพราะแต่ละท่อนมีโมเลกุลที่เป็นแม่เหล็กเรียงตัวกันอย่างเป็นระเบียบอยู่แล้ว

- ทฤษฎีจลน์ของก๊าซ (The kinetic theory of gases) มีใจความว่า

" ก๊าซทั้งหลายประกอบด้วยอนุภาคเล็กๆ ที่เรียกว่า โมเลกุล ขนาดของโมเลกุลเล็กมาก เมื่อเทียบกับระยะทางระหว่างโมเลกุล ปริมาตรของโมเลกุลยิ่งแทบจะไม่ต้องคำนึงเลย เมื่อเปรียบเทียบกับปริมาตรทั้งหมดของก๊าซ โมเลกุลของก๊าซไม่มีแรงยึดเหนี่ยวระหว่างกันและกัน จะไม่หยุดนิ่งจะเคลื่อนที่โดยอิสระไปทุกทิศทุกทาง ในการเคลื่อนที่นี้โมเลกุลจะมีการชนกันเอง หรือปะทะภาชนะจะไม่เสียพลังงาน ภายหลังการชนไปแล้วโมเลกุลจะเปลี่ยนทิศทางและเปลี่ยนความเร็ว โมเลกุลบางตัวจะชนผนังภายในของภาชนะที่บรรจุมัน ถ้าชนแรงจะเกิดความดันมาก ถ้าชนน้อยจะเกิดความดันน้อย ความเร็วโมเลกุลของก๊าซจะมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับอุณหภูมิ ถ้าอุณหภูมิสูงโมเลกุลของก๊าซจะเคลื่อนที่เร็วขึ้นก่อให้เกิดความดันผนังมากขึ้น ถ้าอุณหภูมิต่ำโมเลกุลของก๊าซจะเคลื่อนที่ช้าลง ก่อให้เกิดความดันผนังน้อย พลังงานจลน์เฉลี่ยของก๊าซ เป็นปฏิภาคกับอุณหภูมิสมบูรณ์ พลังงานจลน์เฉลี่ยของก๊าซทุกชนิดเท่ากันหมดที่อุณหภูมิเดียวกัน"

ทฤษฎีจลน์ของก๊าซ เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไป เพราะ

1.ลูกโป่งเวลาอยู่กลางแดดจะพองขึ้นเรื่อยๆ เนื่องจากโมเลกุลของก๊าซเมื่อได้รับความร้อนจะเคลื่อนที่เร็วขึ้น เกิดการกระทบกระทั่งกันมากขึ้น เกิดการชนผิวภายในลูกโป่งมากขึ้นและแรงขึ้นกว่าเดิม ความดันภายในจึงมากขึ้น ดังนั้นลูกโป่งจึงขยายตัวออก

2.ลูกโป่งเวลาเป่าอากาศเข้าไปมากๆจะกลายเป็นของเหลว อธิบายว่า ก๊าซเวลาเย็นลงความเร็วโมเลกุลจะช้าลง แรงกระทบระหว่างโมเลกุลจะลดน้อยลงมาก ทำให้โมเลกุลเคลื่อนที่ช้าๆและอยู่ใกล้กันมากขึ้น เมื่ออยู่ใกล้กันแรงดึงดูดระหว่างกันมากขึ้น ยิ่งเย็นลงมากๆโมเสกุลจะอัดกัน แรงดึงดูดโมเลกุลจะมากสุดจึงเกิดการเกาะกันแน่น ปริมาตรจะเล็กลงจะกระทั่งถึงจุดๆหนึ่งโมเลกุลจะยึดกันเป็นก้อนเดียว จึงเป็นของเหลว

6. **สมมติฐานทางวิทยาศาสตร์** (Scientific hypotheses)

เป็นความรู้วิทยาศาสตร์ประเภทหนึ่ง ซึ่งเป็นข้อความที่นักวิทยาศาสตร์ ศึกษาและสร้างขึ้น เพื่อการคาดคะเนคำตอบที่อาจเป็นไปได้ของปัญหา โดยอาศัยข้อมูลและประสบการณ์ความรู้เดิมเป็นพื้นฐานหรือคาดคะเนจากความเชื่อ หรือความบันดาลใจของนักวิทยาศาสตร์คำตอบที่คาดนั้นจะเป็นจริงหรือไม่ยังไม่ทราบแน่ชัดจะต้องมีการทดสอบโดยการทดลอง หาหลักฐานมาสนับสนุนหาเหตุผลที่สนับสนุนหรือคิดค้น ทั้งทางตรงทางอ้อมของสมมติฐานนั้นเสียก่อน การพิจารณาว่าข้อความใดเป็นสมมติฐานหรือไม่ควรยึดหลักที่ว่า ข้อความที่จะเป็นสมมติฐานจะต้องเป็นข้อความที่คาดคะเนคำตอบ โดยที่บุคคลนั้นยังไม่เคยรู้หรือไม่เคยเรียนมาก่อน หากเคยเรียนต้องจัดเป็นข้อเท็จจริง ความคิดรวบยอด หรือหลักการเท่านั้น

อย่างไรก็ตาม สมมติฐานบางอย่างอาจเป็นที่ยอมรับในช่วงสมัยหนึ่ง**แต่อาจต้องมีการเปลี่ยนแปลงหรือยกเลิก** เมื่อมีผู้ค้นพบข้อเท็จจริง สมมติฐานที่ตั้งขึ้นเป็นเวลานาน โดยไม่มีหลักฐานใดมาคัดค้านสมมติฐานนั้น ทำให้สมมติฐานนั้นได้รับการยอมรับว่าเป็นข้อเท็จจริง ซึ่งมักจะปรากฏในรูปของกฎ เช่น สมมติฐานของอาโวกาโดกลาย เป็นกฎของอาโวกาโด เป็นต้น

<u>ตัวอย่างของสมมติฐาน เช่น</u>

“ สมมติฐานของอาโวกาโด ที่ว่า “ก๊าซทุกชนิดเมื่อมีปริมาตรเท่ากันภายใต้อุณหภูมิและความดันเดียวกันจะมีจำนวนโมเลกุลเท่ากัน”

“ ถ้าเพิ่มตัวละลาย จุดเดือดของสารละลายจะเพิ่มขึ้น”

“ ภูเขาโก่งตัวขึ้นเกิดจากแรงดันภายในเปลือกโลก ทำให้หินชั้นโค้งงอ ความกว้างลดลง แต่ส่วนหนาเพิ่มขึ้น”

“ โลกและดวงจันทร์มีกำเนิดมาพร้อม ๆ กัน “

“ นักศึกษาคนหนึ่งมีความคิดว่า ลูกที่เกิดมาจากพ่อแม่ที่มีสีผิวแตกต่างกัน ลูกที่เกิดมาน่าจะมีสีผิวเหมือนแม่ ”

“ เมื่อพืชได้รับแสงมากขึ้น พืชจะเจริญเติบโตมากขึ้น”

“ ถ้าโลกนี้ปราศจากพืช สิ่งมีชีวิตอื่น ๆจะไม่สามารถดำรงอยู่ต่อไป”

➢ **บทสรุป**

ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ เป็นเนื้อหาของวิทยาศาสตร์ที่มีการค้นพบสะสมกันมาเป็นความรู้ที่มีการเปลี่ยนแปลงได้เมื่อพบว่ามีความรู้ใหม่เหมาะสมกว่า ดีกว่า ถูกต้องกว่า กฎหรือทฤษฎีที่รวบรวมไว้ก็จะมีการปรับปรุงเปลี่ยนไปให้ถูกต้องยิ่งขึ้น วิทยาศาสตร์จึงเป็นความรู้ที่มีการพัฒนาให้ดียิ่งขึ้นเรื่อยๆ ไม่หยุดนิ่งอยู่กับที่ จนถึงขั้นนำความรู้ทางวิทยาศาสตร์ไปพัฒนาในการผลิตในระบบโรงงาน การผลิตสินค้าและบริการต่างๆ กลายเป็นเทคโนโลยี (Technology)

ความรู้ทางวิทยาศาสตร์จะไม่มีคุณค่าถ้าหากปราศจากเทคโนโลยีมาเชื่อมโยงและเทคโนโลยีที่ปราศจากความรู้ทางวิทยาศาสตร์เป็นพื้นฐาน ก็ไม่สามารถจะนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ได้อย่างสูงสุด ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ช่วยให้เกิดเทคโนโลยี และเทคโนโลยีก็มีส่วนสำคัญในการค้นคว้าหาความรู้ทางวิทยาศาสตร์ได้เร็วขึ้น วิทยาศาสตร์ช่วยพัฒนาความคิดที่มีเหตุผล สร้างสรรค์ คิดวิเคราะห์และวิจารณ์ และมีทักษะที่สำคัญในการศึกษาค้นคว้าหาความรู้ในการแก้ไขปัญหาอย่างเป็นระบบ ในสังคมที่มีสิ่งแวดล้อมทางวิทยาศาสตร์ บุคคลที่มีความรู้ทางวิทยาศาสตร์ จะเป็นผู้มีความสามารถ และมีความสำคัญต่อการพัฒนาชุมชนและสังคม การได้รับความรู้ทางวิทยาศาสตร์ทั้งทางด้านทฤษฎีและปฏิบัติ ความ เจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ล้วนมีบทบาทสำคัญต่อชีวิตประจำวัน มนุษย์จึงควรศึกษาเพื่อให้สามารถใช้ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต

➢ **กระบวนการแสวงหาความรู้โดยวิธีการทางวิทยาศาสตร์**

กระบวนการแสวงหาความรู้โดยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ หมายถึง กระบวนการที่ทำให้นักวิทยาศาสตร์สามารถค้นหาความรู้จากธรรมชาติได้อย่างมีระบบและมีประสิทธิภาพ ซึ่งประกอบด้วย

1. วิธีการแสวงหาความรู้ทางวิทยาศาสตร์หรือวิธีการทางวิทยาศาสตร์ (Scientific Method)
2. ทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ (Scientific Skill)
3. เจตคติทางวิทยาศาสตร์ (Scientific Attitude)

**วิธีการทางวิทยาศาสตร์ คือ กระบวนการทำงานของนักวิทยาศาสตร์ เป็นวิธีการที่มีระเบียบแบบแผน นำไปใช้ในการค้นหาความรู้ใหม่ หรือใช้ในการทดสอบความรู้เดิมที่ได้มาแล้ว ตลอดจนนำไปใช้ในการแก้ปัญหาให้สำเร็จ

1. **วิธีการแสวงหาความรู้ทางวิทยาศาสตร์หรือวิธีการทางวิทยาศาสตร์ (**Scientific Method) หรือวิธีแสวงหาความรู้ทางวิทยาศาสตร์ เป็นวิธีการแก้ปัญหาตามระเบียบวิธีการทาง วิทยาศาสตร์ เป็นระบบและมีลาดับขั้นตอนแน่นอน ประกอบด้วย

1.1 **การสังเกตและการตั้งปัญหา (**Observation and problem)

การสังเกต (Observation) วิธีการทางวิทยาศาสตร์มักจะเริ่มจากการสังเกตปรากฏการณ์ต่างๆ ที่อยู่รอบๆ ตัวเรา เมื่อได้ข้อสังเกตบางอย่างที่เราสนใจจะทำให้ได้สิ่งที่ตามมาคือ ปัญหา (Problem) เช่น การสังเกตต้นหญ้าใต้ต้นไม้ใหญ่ หรือต้นหญ้าที่อยู่ใต้หลังคามักจะไม่งอกงาม ส่วนต้นหญ้า ในบริเวณใกล้เคียงกันที่ได้รับแสงเจริญงอกงามดี

การตั้งปัญหา การตั้งปัญหานั้นสำคัญกว่าการแก้ปัญหา" เพราะการตั้งปัญหาที่ดีและชัดเจนจะทำให้ผู้ตั้งปัญหาเกิดความเข้าใจและมองเห็นลู่ทางของการค้นหาคำตอบเพื่อแก้ปัญหาที่ตั้งขึ้น ดังนั้นจึงต้องหมั่นฝึกการสังเกตสิ่งที่สังเกตนั้น

เป็นอะไร?

เกิดขึ้นเมื่อไร?

เกิดขึ้นที่ไหน?

เกิดขึ้นได้อย่างไร?

ทำไมจึงเป็นเช่นนั้น? เช่น

"แสงแดดมีส่วนเกี่ยวข้องกับการเจริญงอกงามของต้นหญ้าหรือไม่"

"แบคทีเรียในจานเพาะเชื่อเจริญช้าไม่งอกงามถ้ามีราสีเขียวอยู่ในจานเพาะเชื้อนั้น"

1.2 **การตั้งสมมติฐาน** (Formulation of Hypothesis)

คือการคาดคะเนคาตอบที่อาจเป็นไปได้หรือคิดหาคำตอบล่วงหน้าบนฐานข้อมูลที่ได้จากการสังเกตปรากฏการณ์ และการศึกษาเอกสารต่างๆ โดยคำตอบของปัญหาซึ่งคิดไว้นี้อาจถูกต้องแต่ยังไม่เป็นที่ยอมรับจนกว่าจะมีการทดลองเพื่อตรวจสอบอย่างรอบคอบเสียก่อน จึงจะทราบว่าสมมติฐานที่ตั้งไว้นั้นถูกต้องหรือไม่ ดังนั้นควรตั้งสมมติฐานไว้หลายๆ ข้อ และทดลองเพื่อตรวจสอบสมมติฐานไปพร้อมๆ กัน

การตั้งสมมติฐานที่ดีควรมีลักษณะดังนี้

1. เป็นสมมติฐานที่เข้าใจง่าย มักนิยมใช้วลี "ถ้า…ดังนั้น"
2. เป็นสมมติฐานที่แนะลู่ทางที่จะตรวจสอบได้
3. เป็นสมมติฐานที่ตรวจได้โดยการทดลอง
4. เป็นสมมติฐานที่สอดคล้องและอยู่ในขอบเขตข้อเท็จจริงที่ได้จากการสังเกตและสัมพันธ์กับปัญหาที่ตั้งไว้

สมมติฐานที่เคยยอมรับอาจล้มเลิกได้ถ้ามีข้อมูลจากการทดลองใหม่ๆ มาลบล้าง แต่ก็มีบางสมมติฐานที่ไม่มีข้อมูลจากการทดลองมาคัดค้านทำให้สมมติฐานเหล่านั้นเป็นที่ยอมรับว่าถูกต้อง เช่น สมมติฐานของเมนเดลเกี่ยวกับหน่วยกรรมพันธุ์ ซึ่งเปลี่ยนกฎการแยกตัวของยีน หรือสมมติฐานของ อโวกาโดรซึ่งเปลี่ยนเป็นกฎของอโวกาโดร

ตัวอย่าง

"ถ้าราเฟนิซิลเลียมยับยั้งการเจริญของแบคทีเรีย ดังนั้นแบคทีเรียจะไม่เจริญเมื่อมีราเฟนิซิลเลียมขึ้นรวมอยู่ด้วย"

"ถ้าแสงแดดมีส่วนเกี่ยวข้องกับการเจริญงอกงอมของต้นหญ้า ดังนั้นต้นหญ้าบริเวณที่ไม่ได้รับแสงแดดจะไม่งอกงามหรือตายไป" หรือ

"ถ้าแสงแดดมีส่วนเกี่ยวข้องกับการเจริญของต้นหญ้า ดังนั้นต้นหญ้าบริเวณที่ได้รับแสงแดดจะเจริญงอกงาม"

1.3 **การตรวจสอบสมมติฐาน หรือขั้นรวบรวมข้อมูล (**Gather Evidence)

การตรวจสอบสมมติฐานจะต้องยึดข้อกำหนดสมมติฐานไว้เป็นเหลักเสมอ (เนื่องจากสมมติฐานที่ดีได้แนะลู่ทางการตรวจสอบและออกแบบการตรวจสอบไว้แล้ว) โดยการตรวจสอบสมมติฐานนี้ได้จาก การสังเกต และการรวบรวมข้อเท็จจริงต่างๆ ที่เกิดจากประสบการณ์ธรรมชาติ และ การทดลอง เป็นกระบวนการปฏิบัติ หรือหาคำตอบหรือตรวจสอบสมมติฐานที่ตั้งไว้โดยการทดลองเพื่อทำการค้นคว้าหาข้อมูลและตรวจสอบดูว่าสมมติฐานข้อใดเป็นคาตอบที่ถูกต้องที่สุด ประกอบด้วยกิจกรรม 3 กระบวนการ คือ

1 **การออกแบบการทดลอง** คือการวางแผนการทดลองก่อนที่จะลงมือปฏิบัติจริง โดยให้สอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้เสมอ และควบคุมปัจจัยหรือตัวแปรต่างๆ ที่มีผลต่อการทดลอง แบ่งได้เป็น 3 ชนิด คือ

1.1ตัวแปรอิสระหรือตัวแปรต้น (Independent Variable or Manipulated Variable) คือปัจจัยที่เป็นสาเหตุทำให้เกิดผลการทดลองหรือตัวแปรที่ต้องศึกษาทำการตรวจสอบดูว่าเป็นสาเหตุ ที่ก่อให้เกิดผลเช่นกัน

1.2 ตัวแปรตาม (Dependent Variable) คือ ผลที่เกิดจากการทดลอง ซึ่งต้องใช้วิธีการสังเกตหรือวัดผลด้วยวิธีการต่างๆ เพื่อเก็บข้อมูลไว้ และจะเปลี่ยนแปลงไปตามตัวแปรอิสระ

1.3 ตัวแปรที่ต้องควบคุม (Control Variable) คือปัจจัยอื่นๆ ที่นอกเหนือจากตัวแปรต้นที่มีผลต่อการทดลอง และต้องควบคุมให้เหมือนกันทุกชุดการทดลอง เพื่อป้องกันไม่ให้ผลการทดลองเกิดความคลาดเคลื่อน

ในการตรวจสอบสมมติฐาน นอกจากจะควบคุมปัจจัยที่มีผลต่อการทดลองจะต้องแบ่งชุด การทดลองออกเป็น 2 ชุด ดังนี้

ชุดทดลอง หมายถึง ชุดที่เราใช้ศึกษาผลของตัวแปรอิสระ

ชุดควบคุม หมายถึง ชุดของการทดลองที่ใช้เป็นมาตาฐานอ้างอิง เพื่อเปรียบเทียบข้อมูลที่ได้จากการทดลอง ซึ่งชุดควบคุมนี้จะมีตัวแปรต่างๆ เหมือนชุดทดลองแต่จะแตกต่างจากชุดทดลอง เพียง 1 ตัวแปรเท่านั้น คือตัวแปรที่เราจะตรวจสอบหรือตัวแปรอิสระ

2. **การปฏิบัติการทดลอง** ในกิจกรรมนี้จะลงมือปฏิบัติการทดลองจริงโดยจะดำเนินการไปตามขั้นตอนที่ได้ออกแบบไว้ และควรจะทดลองซ้ำๆ หลายๆ ครั้งเพื่อให้แน่ใจว่าได้ผลเช่นนั้นจริง

3. **การบันทึกผลการทดลอง** หมายถึง การจดบันทึกที่ได้จากการทดลองซึ่งข้อมูลที่ได้นี้สามารถรวบรวมไว้ใช้สาหรับยืนยันว่าสมมติฐานที่ตั้งไว้ถูกต้องหรือไม่

ในบางครั้งข้อมูลอาจได้มาจากการสร้างข้อเท็จจริง เอกสาร จากการสังเกตปรากฏการณ์ หรือจากการซักถามผู้รอบรู้ แล้วนำข้อมูลที่ได้มานั้นไปแปรผลและลงข้อสรุปในต่อไป ดั้งนั้น การรวบรวมข้อมูลเป็นสิ่งจำเป็นในวิธีการทางวิทยาศาสตร์

1.4 **ขั้นวิเคราะห์ข้อมูล (**Analysis of Data)

เป็นขั้นที่นำข้อมูลที่ได้จากการสังเกต การค้นคว้า การทดลองหรือการรวบรวมหรือข้อเท็จจริงมาทำการวิเคราะห์ผลแล้วนำไปเปรียบเทียบกับสมมติฐานที่ตั้งไว้ว่าสอดคล้องกับสมมติฐานข้อใด (เช่น การหาค่าเฉลี่ยของความสูงของต้นหญ้าจาก 2 สัปดาห์)

1.5 **ขั้นสรุปผล** (Conclusion of Result)

การสรุปผล เป็นขั้นตอนที่นำเอาข้อมูลที่ได้จากขั้นตอนของการรวบรวมข้อมูลแล้วมาสรุป พิจารณาว่าผลสรุปนั้นเหมือนกับสมมติฐานที่ตั้งไว้หรือไม่ ถ้าเหมือนกับสมมติฐานที่ตั้งไว้ สมมติฐานจะกลายเป็นทฤษฎี (Theory) และทฤษฎีนั้นก็สามารถนำไปอธิบายข้อเท็จจริงหรือเหตุการณ์ต่างๆ ได้อย่างกว้างขวาง

ตัวอย่าง สรุปผลได้ว่า แสงแดดมีส่วนเกี่ยวข้องกับการเจริญงอกงามของต้นหญ้าและสามารถนำผลสรุปในเรื่องนี้ไปใช้ในการปลูกพืช นั่นคือ เมื่อจะปลูกพืชควรปลูกในบริเวณที่แสงแดดส่องถึง จึงจะทำให้พืชเจริญงอกงามดี

➢ **ทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์**

ทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ หมายถึง การทำงานของนักวิทยาศาสตร์ที่เน้นทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ โดยแบ่งกระบวนการทางวิทยาศาสตร์เป็น 13 กระบวนการ คือกระบวนการขั้นพื้นฐาน 8 กระบวนการ และกระบวนการขั้น ผสมผสานหรือขั้นบูรณาการ 5 กระบวนการ ได้แก่

กระบวนการขั้นพื้นฐาน 8 กระบวนการ

1. **ทักษะการสังเกต** เป็นความสามารถในการใช้ประสาทสัมผัสอย่างหนึ่งอย่างใด หรือหลายอย่างไปสัมผัสกับเหตุการณ์หรือวัตถุ เพื่อให้ได้รายละเอียดต่างๆ ให้มากที่สุด

2. **ทักษะการวัดเป็นความสามารถในการหาค่าที่แน่นอน** โดยเลือกและใช้ข้อมูลได้อย่างถูกต้องเหมาะสม

3. ทักษะการจำแนกประเภท เป็นความสามารถในการแบ่งวัตถุหรือเหตุการณ์ โดยมีหลักในการแบ่งเรียกว่าเกณฑ์

4. **ทักษะการหาความสัมพันธ์ระหว่างสเปสกับสเปส** และสเปสกับเวลาเป็นความสามารถในการหาความสัมพันธ์ระหว่างรูปร่าง ตำแหน่ง ระยะทางและเวลา

5. **ทักษะการคำนวณ** เป็นความสามารถในการนำค่าตัวเลขมาหาค่าตามที่ต้องการ โดยใช้วิธีการทางวิทยาศาสตร์

6. **ทักษะการจัดกระทำและสื่อความหมายข้อมูล** เป็นความสามารถในการนำข้อมูลที่ได้จากการสังเกต การวัด และการทดลอง มาจัดรูปเสียใหม่ให้เข้าใจง่ายขึ้น อาจจัดในรูปของข้อความ ตาราง กราฟ แผนผัง แผนภูมิ หรือวงจรตามความเหมาะสม

7. **ทักษะการลงความคิดเห็นจากข้อมูล** เป็นความสามารถในการเพิ่มความคิดเห็น เกินกว่าข้อมูลที่มีอยู่ในลักษณะของการบอกหรืออธิบายถึงต้นเหตุ

8. **ทักษะการพยากรณ์** เป็นความสามารถในการทำนายผล หรือเหตุการณ์ล่วงหน้า โดยอาศัย หลักการ กฎ ทฤษฎี หรือปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นซ้ำๆ กัน

กระบวนการขั้นผสมผสาน หรือขั้นบูรณาการ **5** กระบวนการ

9. **ทักษะการตั้งสมมติฐาน** เป็นความสามารถในการคาดคะเนผลหรือคาตอบล่วงหน้าก่อนการทดลอง โดยอาศัยความรู้หรือประสบการณ์เดิม

10. **ทักษะการกำหนดนิยามเชิง**ปฏิบัติการ เป็นความสามารถในการนำเอาคาหรือข้อความมาอธิบายความหมาย ให้สามารถที่จะสังเกตหรือทดสอบได้

11. **ทักษะการกำหนดและควบคุมตัวแปร** เป็นความสามารถในการกำหนดความสัมพันธ์ของตัวแปรต้น ตัวแปรตามและตัวแปรที่ต้องควบคุม

12. **ทักษะการทดลอง** เป็นความสามารถในการออกแบบการทดลองปฏิบัติทดลอง และบันทึกผลการทดลองได้อย่างรวดเร็วและถูกต้อง

13. **ทักษะการตีความหมายและการลงข้อสรุป** เป็นความสามารถในการแปรความหมายและการสรุปเป็นหลักการของข้อมูลได้ถูกต้อง

➢**เจตคติทางวิทยาศาสตร์ (**Scientific attitudes)

เจตคติทางวิทยาศาสตร์ หมายถึง บุคคลที่มีลักษณะหรือบุคลิกภาพที่แสดงว่ามีวิธีการคิด ท่าที หรือพฤติกรรมที่แสดงต่อ เนื้อหาวิชาและกิจกรรมทางวิทยาศาสตร์ หรืออื่น ๆ ซึ่งจำเป็นต้องใช้ความรู้หรือหลักการทางวิทยาศาสตร์มาประกอบการพิจารณา การที่ปัจจุบันความรู้ทางวิทยาศาสตร์เจริญก้าวหน้าและเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม และมีการ ค้นพบความรู้ใหม่ๆอีกมากมายนั้น นอกจากรู้วิธีการทางวิทยาศาสตร์และมีทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์แล้ว จาเป็นจะต้องมีเจตคติทางวิทยาศาสตร์ คือต้องเกิดจากความอยากรู้อยากเห็น ช่างสงสัย เมื่อสงสัยก็อยากทราบคำตอบ จึงคิดหาวิธีการที่จะทำให้ได้คำตอบนั้น ในการที่จะให้ได้ คำตอบจำเป็นต้องอดทนรอคอยความรู้จากความพยายามโดยไม่สนใจว่าความรู้นั้น จะให้ประโยชน์อะไรแก่ตนหรือไม่ คุณลักษณะเช่นนี้ เรียกว่าเจตคติทางวิทยาศาสตร์ ซึ่งมีทั้งหมด 6 ประการ ดังนี้

(1) **มีความอยากรู้อยากเห็น**

- มีความพยายามที่จะเสาะแสวงหาความรู้ในสถานการณ์ใหม่ๆ ซึ่งไม่สามารถอธิบายได้ด้วยความรู้ที่มีอยู่เดิม
- ตระหนักถึงความสำคัญของการแสวงหาข้อมูลเพิ่มเติม
- ช่างซัก ช่างถาม ช่างอ่าน เพื่อให้ได้คำตอบเป็นความรู้ที่สมบูรณ์แบบยิ่งขึ้น
- ให้ความสนใจในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับวิทยาศาสตร์ที่กำลังเป็นปัญหาสำคัญในชีวิตประจำวัน

(2) **มีใจกว้าง**

- ยอมรับการวิพากษ์วิจารณ์ และยินดีให้มีการพิสูจน์ตามเหตุผลและข้อเท็จจริง
- เต็มใจที่จะรับรู้ความคิดใหม่ๆ
- เต็มใจที่จะเผยแพร่ความรู้และความคิดเห็นแก่ผู้อื่น
- ตระหนักและยอมรับข้อจำกัดของความรู้ที่ค้นพบในปัจจุบัน

(3) **มีความซื่อสัตย์และมีใจเป็นกลาง**

- สังเกตและบันทึกผลต่างๆโดยปราศจากความลำเอียงหรืออคติ
- ไม่นำสภาพทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองมาเกี่ยวข้องกับการตีความหมายผลงานต่างๆ ทางวิทยาศาสตร์
- ไม่ยอมให้ความชอบหรือไม่ชอบส่วนตัวมามีอิทธิพลเหนือการตัดสินใดๆ
- มีความมั่นคง หนักแน่น ต่อผลที่ได้จากการพิสูจน์
- เป็นผู้ซื่อตรง อดทน ยุติธรรม และละเอียดรอบคอบ

(4) มีความเพียรพยายาม

- ทำกิจการงานที่ได้รับมอบหมายอย่างสมบูรณ์
- ไม่ท้อถอย เมื่อการทดลองมีอุปสรรคหรือล้มเหลว
- มีความตั้งใจแน่วแน่ต่อการเสาะแสวงหาความรู้

(5) มีเหตุผล

- เชื่อในความสำคัญของเหตุผล
- ไม่เชื่อโชคลาง คำทำนาย หรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่างๆ ที่ไม่สามารถอธิบายทางวิทยาศาสตร์ได้
- แสวงหาสาเหตุของเหตุการณ์ต่างๆ และหาความสัมพันธ์ของสาเหตุนั้นกับผลที่เกิดขึ้นได้
- ต้องการที่จะรู้ปรากฏการณ์ต่างๆ นั้นเป็นอย่างไร และทำไมจึงเป็นอย่างนั้น

(6) มีความละเอียดรอบคอบก่อนการตัดสินใจ

- ใช้วิจารณญาณก่อนที่จะตัดสินใจใดๆ
- ไม่ยอมรับสิ่งใดว่าเป็นความจริงทันที ถ้ายังไม่มีการพิสูจน์ที่เชื่อถือได้
- หลีกเลี่ยงการตัดสินใจและการสรุปที่รวดเร็วเกินไป

➢**เจตคติทางวิทยาศาสตร์ที่สำคัญ**

1. ตระหนักในความไม่แน่นอนของสรรพสิ่งไม่มีความรู้ทางวิทยาศาสตร์ใด ๆ เป็นความสุดยอดไม่มีการเปลี่ยนแปลง

2. ยึดมั่นในความจริงและข้อเท็จจริง พร้อมที่จะยอมรับ ประกาศและยืนยันความจริงและข้อเท็จจริงโดยปราศจากอคติหรือบิดเบือนเนื่องมาจาก อิทธิพลทางอารมณ์ส่วนตัว และ สังคม

3. ยึดมั่นในอิสระเสรีภาพทางความคิดพร้อมที่จะยืนยันและต่อสู่ป้องกันความคิดเป็นของตนเอง ไม่เชื่อที่สืบทอดกันมาโดยไม่มีเหตุผลและขัดแย้งกับความคิดเห็นของตนเองและในขณะเดียวกันก็พร้อมที่จะรับฟังและพิจารณา

4. อดทนต่อการรอคอยเพื่อความรู้ที่ถูกต้องอดทนต่อการถูกคัดค้าน โจมตีและเยาะเย้ย อดทนต่อความผิดพลาดพร้อมที่จะแสวงหา แนวทางใหม่สำหรับการแก้ปัญหาที่ตนสนใจและกำลังศึกษาอยู่อย่างไม่ท้อถ้อย

5. ใฝ่หาเหตุผลตามธรรมชาติของสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นเสมอได้แก่

1. ไม่เชื่อไสยศาสตร์และเวทมนตร์ต่าง ๆ

2. เชื่อปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นไม่ว่าจะแปลกประหลาดและลึกลับเพียงใดก็ตามในที่สุดสามารถอธิบายด้วยเหตุผลได้เสมอ

3. เชื่อว่าเหตุการณ์สองอย่างที่เกิดขึ้นในเวลาเดียวกันไม่จำเป็นจะต้องมีความสัมพันธ์กัน

6. มีใจกว้าง ยอมรับในข้อมูลและความคิดเป็นของผู้อื่นที่เกี่ยวข้องกับปัญหาของตน มีตัวอย่างดังนี้

1. เชื่อว่าสัจธรรมไม่มีการเปลี่ยนแปลงแต่ความคิดเห็นว่าอะไรจริงหรือไม่จริงเปลี่ยนแปลงได้เสมอ

2. รวบรวมความคิดจากสิ่งที่มีหลักฐานเชิงประจักษ์ยืนยันที่ดีที่สุด ไม่ยึดถือความคิดที่ สืบทอดกันมาเพียงอย่างเดียว

3. พร้อมที่จะปรับเปลี่ยนความคิดหรือข้อสรุปของตนเองเมื่อมีข้อมูลที่เชื่อถือได้เพิ่มเติม

7. เลือกข้อสรุปหรือความคิดที่มีหลักฐานเชิงประจักษ์เพียงพอมีตัวอย่างดังนี้

1. รีรอที่จะรับว่าสิ่งนั้นเป็นข้อเท็จจริงในเมื่อยังไม่มีข้อพิสูจน์ ชัดเจน

2. สร้างข้อสรุปจากหลักฐานเชิงประจักษ์หลาย ๆ ด้านหลายแหล่งที่มา

3. หาคำอธิบายที่ดีที่สุดสำหรับปรากฏการณ์ที่ได้สังเกตเท่าที่หลักฐานเชิงประจักษ์จะอำนวยให้

4. เข้มงวดต่อข้อเท็จจริงเว้นจากการโอ้อวด เกินความจริง

5. ไม่ยอมให้ความภูมิใจ อคติ ความลำเอียง หรือความทะเยอทะยานส่วนตัวมาบิดเบือนความเป็นจริง

8. ประเมินความถูกต้องและเหมาะสมของเทคนิคเครื่องมือที่ใช้และข้อมูลที่ได้รับเสมอ มีตัวอย่างดังนี้

1. ในการดำเนินงานเพื่อแก้ปัญหา การกระทำตามขั้นตอนที่วางไว้เสมอ

2. ใช้กระบวนการและเทคนิคต่าง ๆ เพื่อให้ได้ข้อมูลถูกต้อง

3. พิจารณาอย่างรอบคอบเสมอว่าข้อมูลที่ได้สัมพันธ์กับปัญหาหรือไม่

4. เลือกแหล่งความรู้และข้อมูลที่ทันสมัยที่สุดเสมอ

9. มีความกระตือรือล้น สนใจ

1.ถามปัญหา “ อะไร ” ทำไม “ อย่างไร ” ในปรากฏการณ์ที่กำลังสังเกตเสมอ

2.ไม่พอใจในคำตอบใด ๆ ที่มีความคลุมเครือ

----------✍

ห้าม!! คัดลอก เผยแพร่ ดัดแปลง ส่งต่อ และจำหน่ายเอกสารฉบับนี้โดยเด็ดขาด

หากตรวจพบจะดำเนินคดีตามกฎหมาย (สงวนลิขสิทธิ์ สถาบัน The Best Center)

ความรู้เกี่ยวกับเคมีทั่วไป

➢ความรู้พื้นฐานเคมี

1.1 ขอบเขตและความสำคัญของวิชาเคมี

1.1.1 ความหมายของวิชาเคมี

เคมี(Chemistry) คือ วิทยาศาสตร์สาขาหนึ่ง ที่กล่าวถึงส่วนประกอบ (composition) และสมบัติของสสาร (properties of matter) ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงของสสาร (matter revolution) การเปลี่ยนแปลงของสสารนี้หมายถึง การเปลี่ยนแปลงทางส่วนประกอบของสสาร (matter composition) ทำให้เกิดสารใหม่ที่มีส่วนประกอบทางเคมีต่างจากสารเดิม ซึ่งถือเป็นการเปลี่ยนแปลงทางเคมี หรือเรียกอีกอย่างว่า เกิดปฏิกิริยาเคมี (chemical reaction) เมื่อสารมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้น สภาพหลังการเปลี่ยนแปลงจะแตกต่างจากสภาพก่อนการเปลี่ยนแปลง รอบตัวเรามีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา เช่น น้ำระเหยเป็นไอน้ำ น้ำแข็งละลายเป็นน้ำ เมล็ดพืชงอกต้นไม้เจริญเติบโต เหล็กเป็นสนิมสีแดง ถ่านลุกไหม้บางครั้งการเปลี่ยนแปลงเป็นไปอย่างรวดเร็วเห็นได้ชัดบางครั้งการเปลี่ยนแปลงช้า ยากที่จะสังเกตเห็นได้ การที่น้ำระเหยเป็นไอ หรือน้ำแข็งละลายเป็นน้ำ เป็นการเปลี่ยนแปลงที่ไม่เหมือนกับ เหล็กเป็นสนิม หรือถ่านลุกไหม้ไอน้ำ หรือน้ำแข็งเป็นสารอย่างเดียวกัน เพียงแต่มีรูปร่างต่างกัน แต่เหล็กกับสนิมเป็นสารคนละชนิดที่มีสมบัติต่างกัน การเปลี่ยนแปลงซึ่งทำ ให้เกิดสารใหม่ที่มีส่วนประกอบทางเคมีต่างจากสารเดิม “เป็นการเปลี่ยนแปลงทางเคมี (chemical revolution)” ส่วนการที่น้ำเป็นไอเป็นการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพ (physical revolution) ซึ่งไม่มีสารใหม่เกิดขึ้นวิชาเคมีเป็นความรู้ที่เกี่ยวข้องกับ สิ่งมีชีวิตในโลก (living thing in the world) คือ มนุษย์(human) และสัตว์(animal) ซึ่งเกี่ยวโยงถึงวัตถุ(object) หรือสารต่าง ๆ (matters) ที่ใช้ในชีวิตประจำวันของมนุษย์เช่น อาหาร (food)เครื่องนุ่งห่ม (clothes) ยารักษาโรค(medicine) และวัสดุก่อสร้างต่าง ๆ (construction materials)

การศึกษาวิชาเคมีประกอบด้วยกระบวนการ 3 ขั้น คือ 1. การสังเกต (observation) 2. การแสดงผล (representation) 3. การแปลความหมายข้อมูล (interpretation) ข้อมูลทางเคมีมักจะได้มาจากการสังเกตปรากฏการณ์ที่มีขนาดใหญ่แต่คำอธิบายมาจากโลกของอะตอมและโมเลกุลที่มองไม่เห็น วิชาเคมีมีบทบาทสำคัญร่วมกับวิทยาศาสตร์แขนงอื่นๆ ทั้งวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ (natural science) ซึ่งจะกล่าวถึง วิทยาศาสตร์ที่เกี่ยวกับสิ่งต่างๆ ตามธรรมชาติรอบตัวเราและวิทยาศาสตร์ประยุกต์(applied science)กล่าวถึง วิทยาศาสตร์ที่ว่าด้วยเรื่องราวต่างๆ ที่มุ่งประโยชน์ในทางปฏิบัติยิ่งกว่าทางทฤษฎีดังนั้นวิชาเคมี(chemistry) จึงเป็นวิทยาการที่น่าสนใจทำให้เราเรียนรู้ปรากฏการณ์ธรรมชาติ (natural phenomenon) และพฤติกรรมของสสารต่าง ๆ (matter behavior) ในชีวิตประจำวัน (everyday life) เราจึงจำเป็นต้องศึกษาเคมีเพื่อจะได้นำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในวิชาชีพ และในการดำรงชีวิตประจำวันของตัวเรา

1.1.2 **สาขาของวิชาเคมี**

ความรู้ทางเคมีโดยทั่วไป แบ่งได้เป็น 5 สาขาใหญ่ๆ ดังนี้

1. เคมีอินทรีย์ (Organic Chemistry) เป็นการศึกษาสารประกอบของธาตุคาร์บอน และปฏิกิริยาเคมีในสารประกอบของธาตุคาร์บอน และอื่น ๆ

2. เคมีอนินทรีย์ (Inorganic Chemistry) เป็นการศึกษาเรื่องของธาตุและสารประกอบ

3. เคมีฟิสิกส์ (Physical Chemistry) เป็นการศึกษาอัตราเร็วของปฏิกิริยากลไกต่างๆ ของการเกิดปฏิกิริยารวมทั้งศึกษาเรื่องของเทอร์มอไดนามิกส์

4. เคมีวิเคราะห์ (Analytical Chemistry) เป็นการศึกษาเรื่องของการเกิดปฏิกิริยาแล้วได้สารใดบ้าง (qualitative analysis) ในปริมาณมากน้อยเพียงใด (quantitative analysis)

5. ชีวเคมี (Biochemistry) เป็นการศึกษากรรมวิธีเคมีทางชีวภาพของธาตุ และสารประกอบในด้านของอาหาร ได้แก่ คาร์โบไฮเดรต โปรตีน และไขมัน ศึกษา เมแทบอลิซึมของคาร์โบไฮเดรต โปรตีน ไขมัน ของสิ่งมีชีวิต

1.1.3 **ประโยชน์ของวิชาเคมี**

เคมีเป็นสาขาหนึ่งของความรู้ทางวิทยาศาสตร์ ซึ่งเป็นวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ (natural science) โดยศึกษาเรื่องของสสารและโครงสร้างของสสาร ซึ่งประกอบอยู่บนโลกโดยมนุษย์ก่อนประวัติศาสตร์ได้ใช้ความร้อนจากไฟแยกโลหะออกจากกัน แต่ได้โลหะลักษณะไม่บริสุทธิ์ รู้จักเครื่องเคลือบดินเผา และอิฐ ทองคำ เป็นโลหะชนิดหนึ่งในหลาย ๆ ชนิดที่พบในโลกและอยู่ในสภาพอิสระ ประมาณ 300 – 3500 ปีก่อนคริสตศักราช มนุษย์ได้รู้จักบรอนซ์ได้พบวิธีทำ แก้ว อียิปต์เป็นชนชาติที่นำแก้วมาใช้เป็นเครื่องประดับในยุคก่อนคริสตศักราช มนุษย์ได้แสวงหายารักษาโรค โดยสกัดจากรากเปลือกไม้และส่วนอื่น ๆ ของพืช พาราเซลซัส (Paracelsus) จัดว่า เป็นคนแรกที่นำ เอาสารเคมีมาใช้เป็นยารักษาโรค นักวิทยาศาสตร์หลายท่าน มีความตั้งใจแน่วแน่ที่จะค้นคว้าหาความรู้ ค.ศ. 1627 – 1691 โรเบิร์ต บอยล์(Robert Boyle) เป็นนักวิทยาศาสตร์ที่มีชื่อเสียงมากในด้านพัฒนาความรู้เคมี ได้ศึกษาและพบว่าเมื่อนำโลหะไปเผาในอากาศ มวลของโลหะจะเพิ่มขึ้น ทำให้พบความสัมพันธ์ระหว่างปริมาตรและความดันของแก๊ส เซอร์โรเบิร์ต โรบินสัน (Sir Robert Robinson) นักเคมีชาวอังกฤษ ได้สังเคราะห์สารทางยาที่มีประโยชน์ใช้รักษาโรคได้แก่สูตรโครงสร้างของโมเลกุลสติกนิน ศาสตราจารย์ลิวอิส (Professor Lewis) ได้อธิบายถึงเรื่องความรู้เกี่ยวกับ พันธะเคมีและเรื่องของกรดและด่าง วอลเลซ คาโรเทอร์ (Wallace H. Carothers) ได้พบไนลอน ศึกษาเรื่องโครงสร้างโปรตีน และบทบาทของยาสลบ นอกจากนี้ยังมีนักวิทยาศาสตร์ที่มีชื่อเสียงของโลกอีกเป็นจำนวนมากที่ค้นคว้าวิจัยด้านเคมีและนำเคมีมาใช้ประโยชน์จะเห็นได้ว่าอาหารที่เรารับประทาน เสื้อผ้าที่เราสวมใส่ยาที่เรารับประทานเพื่อรักษาโรคเครื่องใช้ต่าง ๆ ของอาคารบ้านเรือน ล้วนมาจากประโยชน์ของวิชาเคมีทั้งสิ้น ดังนั้น ประโยชน์ที่ได้รับจากการศึกษาวิชาเคมีนั้นไม่เพียงแต่เป็นองค์ความรู้พื้นฐานเท่านั้น แต่ยังสามารถนำมาประยุกต์ใช้งานในชีวิตประจำวัน ซึ่งเราไม่สามารถปฏิเสธได้เลยว่าสิ่งเหล่านั้นจำเป็นมากเพียงใด

1.2 **สสาร และการเปลี่ยนแปลง**

1.2.1 **ความหมายและสถานะของสสาร**

สสาร (matter) คือ สิ่งที่มีมวลต้องการที่อยู่มองเห็นและจับต้องได้เช่น โต๊ะ เก้าอี้ ดิน น้ำ ไม้และอื่นๆอีกมากมาย ส่วนสิ่งที่มองไม่เห็น เช่น อากาศ สสาร มีอยู่ทั่ว ไปรอบ ๆ ตัวเรามี 3 สถานะ คือ ของแข็ง (solid) ของเหลว (liquid) และแก๊ส (gas) นักวิทยาศาสตร์พยายามทำความเข้าใจเกี่ยวกับ สสาร มาตั้งแต่สมัยโบราณ สสารแบ่งออกเป็นหลายชนิด แต่ละชนิดย่อยๆ ของสสารเรียกว่า สาร (substance) เช่น เซลลูโลส เป็นสารที่พบในพืชคลอโรฟิลล์เป็นสารที่ทำให้ใบไม้มีสีเขียว แก๊สออกซิเจน และไนโตรเจน เป็นสารที่พบในอากาศ โลหะทองแดงเป็นสารที่ใช้เป็นตัวนำไฟฟ้าในสายไฟ สสารมีส่วนเกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันของเราทั้งทางตรงและทางอ้อม เช่นอาหารที่เรารับประทานเข้าไป ไม่ว่าจะเป็นข้าว น้ำ พืช ผัก และผลไม้ล้วนแต่มีสารที่ให้พลังงานและแร่ธาตุต่างๆแก่ร่างกาย เมื่อเจ็บป่วยก็ต้องรักษาโดยการรับประทานยาที่ถูกกับโรค การพัฒนาและวิวัฒนาการเกี่ยวกับยารักษาโรค จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเข้าใจเกี่ยวกับสารที่ใช้ในการผลิตยาอย่างถ่องแท้ทุกแง่มุม นอกจากนี้ความรู้ความเข้าใจในสมบัติของสารยังสามารถนำไปประยุกต์ใช้ประโยชน์ในด้านอื่นๆอีก เช่น การผลิตวัสดุอุปกรณ์สิ่งของเครื่องใช้สิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ การพัฒนาหาพลังงานทดแทน แหล่งพลังงานจากธรรมชาติที่กำลังจะหมดไป วิวัฒนาการให้มีแหล่งผลิตอาหารเพิ่มมากขึ้น การสร้างเครื่องมือใหม่ ๆ รวมถึงการส่งเสริมให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นในทุกๆด้าน

1.2.2 **การจำแนกสสาร (**Classification of Matter)

ในปัจจุบันมีการจำแนกหรือการจัดกลุ่มของสสารให้มีเป็นระเบียบเหมาะสมกับการใช้งานและความเข้าใจเกี่ยวกับกลไกและโครงสร้างของมันเองดังนั้นถ้าใช้สถานะเป็นเกณฑ์ในการจำแนกแล้ว สามารถจำแนกสสารได้เป็น 3 ประเภท คือ

1.ของแข็ง (solid) เป็นสารที่มีอนุภาคของสารอยู่ชิดกันอย่างหนาแน่น ของแข็งจึงมีรูปร่างแน่นอน รูปทรงของสารไม่ขึ้นกับรูปร่างของภาชนะที่ใช้บรรจุเช่น หิน แก้ว และเหล็ก เป็นต้น

2. ของเหลว (liquid) เป็นสารที่มีอนุภาคของสารจัดตัวอยู่อย่างหลวมๆ จึงทำให้ของเหลวมีรูปร่างไม่แน่นอน รูปร่างจะเปลี่ยนไปตามรูปร่างของภาชนะที่ใช้บรรจุเช่น น้ำ สารละลาย ปรอท เป็นต้น

3.แก๊ส (gas) เป็นสารที่มีอนุภาคของสารอยู่ห่างกันมากกว่า ของเหลว จึงเคลื่อนที่ได้ทุกทิศทางอย่างไม่เป็นระเบียบ ทำให้แก๊สเป็นสารที่มีรูปร่างและปริมาตรไม่แน่นอนสามารถขยายตัวหรือถูกบีบอัดให้มีรูปร่างและปริมาตรตามภาชนะที่ใช้บรรจุ เช่น แก๊สไนโตรเจน แก๊สออกซิเจน แก๊สไฮโดรเจน เป็นต้น

ดังนั้นจึงได้มีการจำแนกประเภทของสารตามลักษณะทางกายภาพของสารโดยใช้เนื้อสารเป็นเกณฑ์ได้แสดงตามไดอะแกรมข้างล่างนี้

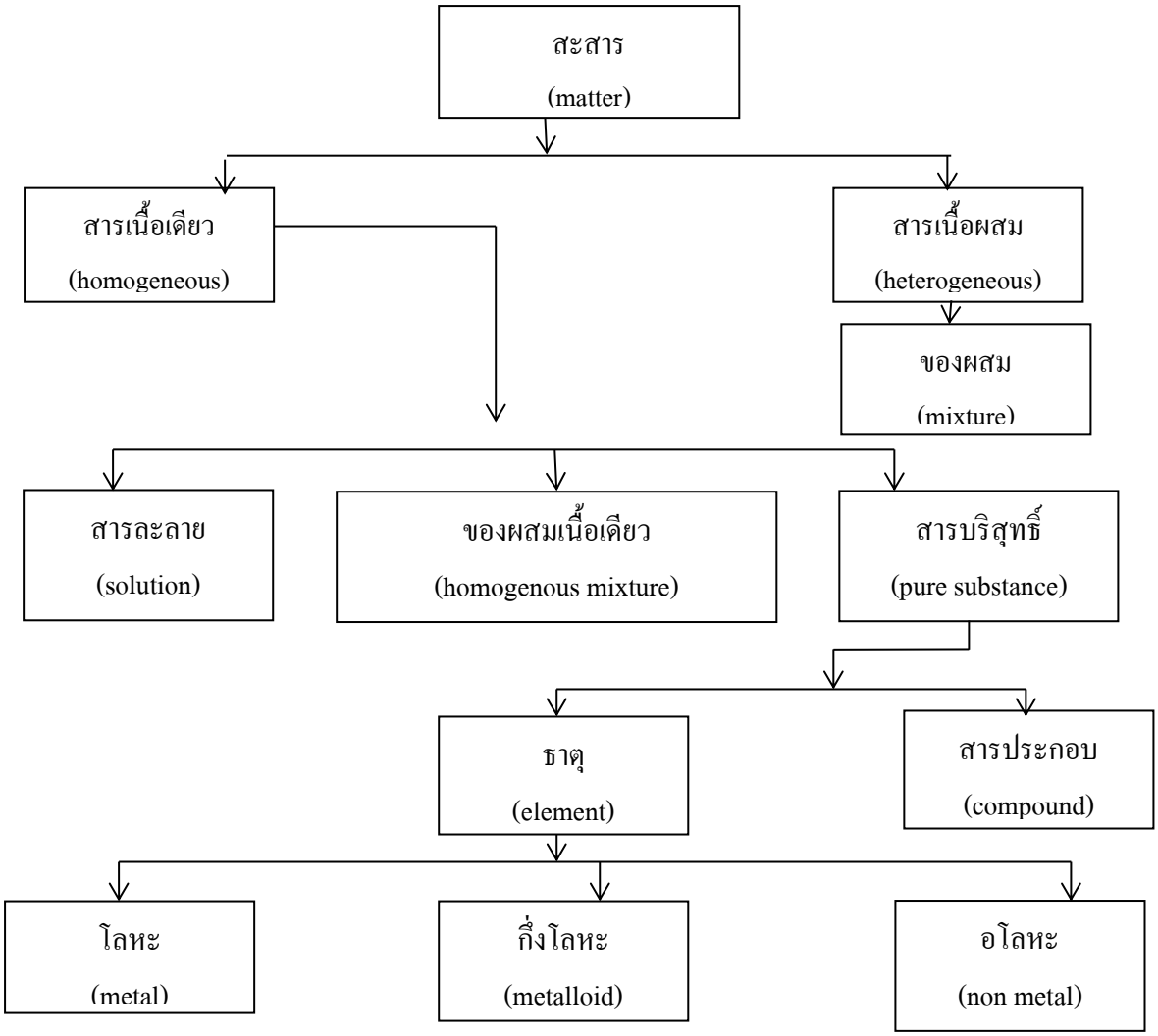

สารเนื้อเดียวหรือสารเอกพันธ์ (homogeneous substance) เป็นสสารที่มีเนื้อเดียวมีองค์ประกอบเหมือนกันทุกส่วน มีสมบัติแน่นอน ถ้านำ ส่วนหนึ่งส่วนใดของสารเนื้อเดียวไปทดสอบ จะแสดงสมบัติเหมือนกันทุกประการเช่น น้ำ น้ำเกลือ น้ำเชื่อม ทองคำ เงิน ทองแดง ผงชูรส น้ำตาลทรายและเกลือ เป็นต้น

สารเนื้อผสมหรือสารวิวิธพันธุ์ (heterogeneous substance) เป็นสสารที่มีองค์ประกอบไม่แน่นอนแต่ละองค์ประกอบเมื่อผสมกันจะไม่เกิดปฏิกิริยาเคมีและไม่กลมกลืนเป็นเนื้อเดียวกันสามารถสังเกตเห็นได้ด้วยตาเปล่าและแยกแต่ละองค์ประกอบจากกันได้โดยวิธีทางกายภาพ เช่น คอนกรีต น้ำคลองและพริกกับเกลือ เป็นต้น

สารละลาย (solution) เป็นสารเนื้อเดียวมีองค์ประกอบตั้งแต่สองชนิดขึ้นไปมาผสมกันโดยองค์ประกอบที่มีปริมาณมากกว่า เรียกว่า ตัวทำละลาย (solvent)และองค์ประกอบที่มีปริมาณน้อยกว่า เรียกว่า ตัวถูกละลาย (solute) เช่น น้ำเชื่อม น้ำทะเล ทองเหลือง (ทองแดง ในสังกะสี)และน้ำโซดา (คาร์บอนไดออกไซด์ในน้ำ) เป็นต้น

สารบริสุทธิ์ (pure substance) เป็นสารเนื้อเดียวที่มีองค์ประกอบเพียงชนิดเดียวและมีองค์ประกอบทางเคมีที่แน่นอน มีสมบัติทางเคมีและกายภาพเฉพาะตัว เช่น จุดเดือดจุดหลอมเหลวคงที่ สารบริสุทธิ์อาจจะเป็นธาตุหรือสารประกอบก็ได้เช่น เหล็กคาร์บอน แก๊สไฮโดรเจน เกลือแกง แก๊สคาร์บอนไดออกไซด์และน้ำ เป็นต้น

ของผสมเนื้อเดียว (homogeneous mixture) เป็นสารที่ประกอบด้วยสารบริสุทธิ์ ตั้งแต่สองชนิดขึ้นไป มี อัตราส่วนผสมต่าง ๆ กัน และแปรเปลี่ยนไปได้โดยไม่จำกัด เช่น อากาศที่เราหายใจ ประกอบด้วย แก๊สออกซิเจน ร้อยละ 21 ผสมกับแก๊สไนโตรเจนร้อยละ 78 และแก๊สอื่น ๆ อีกร้อยละ 1 (พวกแก๊สเฉื่อยและไอน้ำ)

ธาตุ (element) เป็นสารบริสุทธิ์ที่ประกอบด้วยอนุภาคเล็กที่สุดที่เป็นอะตอมชนิดเดียวกันตั้งหมด แต่ละอะตอมมีสมปดเหมือนกันทุกประการ และไม่สามารถแบ่งแยกออกเป็นสารอื่นได้ด้วยวิธีทางเคมี ธาตุที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติมี 92 ธาตุ และมีธาตุอีกจำนวนหนึ่งที่มักวิทยาศาสตร์สังเคราะห์ขึ้นจากห้องทดลอง ธาตุชนิดเดียวกันจะมีจำนวนโปรตอน และอิเล็กตรอนเท่ากัน ตัวอย่างธาตุที่เราคุ้นเคย ได้แก่ เหล็ก (Fe) ทองแดง (Cu) ตะกั่ว (Pb) ออกซิเจน ออกซิเจน (O2) และไฮโดรเจน (H2) เป็นต้น

สารประกอบ (Compound) เป็นสารบริสุทธิ์ที่ประกอบด้วยอนุภาคเล็กสุดเป็นโมเลกุล เกิดจากอะตอมของ ธาตุต่างชนิดกัน ตั้งแต่สองชนิดขึ้นไป มารวมตัวกันด้วยสัดส่วนคงที่แน่นอน และไม่สามารถแบ่งแยกองค์ประกอบเหล่านี้ออกจากกันได้ด้วยวิธีทางกายภาพ ต้องใช้วิธีทางเคมี เช่น โมเลกุลของน้ำมีสูตรเคมี H,0 เป็นสารประกอบที่ประกอบด้วย H 2 อะตอม และ o 1 อะตอม และมีอัตราส่วนโดยมวลของ H : 0 เท่ากัน 1 : 8 เสมอ ตั้งต้นถ้านำไฮโดรเจน (H) 1 ส่วน และออกซิเจน (0) 8 ส่วน ผสมกันภายใต้สภาวะที่เหมาะสม จะเกิดเป็น H20 ได้

ของผสม (mixture) ประกอบด้วยสารบริสุทธิ์ตั้งแต่สองชนิดขึ้นไปผสมกันในอัตราส่วนที่ไม่คงที่แน่นอน โดยแต่ละสารยังคงเอกลักษณ์ของตนเองอยู่ ของผสมเป็นได้ตั้งของผสมเนื้อเดียว และของผสมเนื้อผสม เช่น น้ำนม น้ำอัดลม สารละลาย โลหะเจือ คอนกรด และหินแกรนิต เป็นต้น

การแยกสารผสม เป็นกระบวนการที่จะทำให้สารบริสุทธิ์ โดยอาศัยสมบัติต่าง ๆ ของสาร เช่น สถานะ ขนาดของสาร ความหนาแน่น ความตันไอ หรือความสามารถในการละลาย โดยทั่วไปสารต่าง ๆ ที่พบในธรรมชาตินักจะอยู่ในรูปของสารเนื้อผสม หรือสารละลาย โดยองค์ประกอบแต่ละชนิดมักมีสมบัติเฉพาะตัวที่แตกต่างกันทำให้สามารถแยกองค์ประกอบแต่ละชนิดในสารเนื้อผสมหรือสารละลายออกมาได้ ซึ่งการแยกสารมีประโยชน์อย่างมากต่อการน่าไปใช้ในชีวิตประจำวัน เช่น การสกัดน้ำมันจากเมล็ดพืช การกลั่นน้ำมันปิโตรเลียม การสกัดสารที่เป็นองค์ประกอบของยาจากส่วนต่าง ๆ ของพืช การทำน้ำให้บริสุทธิ์กระบวนการแยกสารให้บริสุทธิ์นี้สามารถทำได้โดยวิธีการทางกายภาพและทางเคมี ขึ้นกับลักษณะทางกายภาพของสาร เช่น

1. **การกรอง** (filtration)

การกรองเป็นการแยกของแข็งออกจากของเหลว โดยเทสารผสมผ่านกระดาษกรอง หรือเยื่อกรอง ทำให้ของแข็งที่ไม่ละลายในของเหลวถูกแยกออกมา เรียกว่า กาก หรือ ส่วนตกค้าง (residue) ส่วนของเหลวที่ได้จากการกรองเรียกว่า ฟิลเทรด (filtrate) เช่น การกรองแยกผงถ่านออกจากน้ำ การกรองเป็นวิธีการหนึ่งทางเคมีที่ใช้ในกระบวนการแยกสารให้บริสุทธิ์มักใช้ควบคู่กับการละลาย เช่น ในการแยกสารผสมระหว่าง ผงทองกับผงเหล็ก โดยใช้กรดเป็นตัวทำละลายผงเหล็ก ในขณะที่ผงทองไม่ละลาย จากนั้นจึงกรองแยกผงทองออกจากสารละลาย เป็นต้น กระดาษกรองที่ใช้ในการกรอง ก่อนนำไปใช้ต้องพับ เพื่อให้วางไว้บนกรวยกรองได้ การพับกระดาษ กรองเป็นทบ (พับจีบ) เพื่อใช้ในการกรองสารละลายที่ร้อนแล้วนำไปตกผลึกเป็นการเพิ่มพื้นที่ผิวให้ของเหลว สามารถไหลผ่านได้มาก และป้องกันไม่ให้เกิดการตกผลึกบนกระดาษกรองขณะที่ทำการกรอง ในบางกรณีที่ ตะกอนมีขนาดเล็ก มีลักษณะเบาหรือละเอียดมาก ๆ การกรองผ่านกระดาษกรองธรรมดาต้องใช้เวลาในการกรองนาน จึงอาจใช้วิธีการกรองด้วยแรงสุญญากาศ (vacuum filtation) ซึ่งสะดวกและรวดเร็วมากกว่า

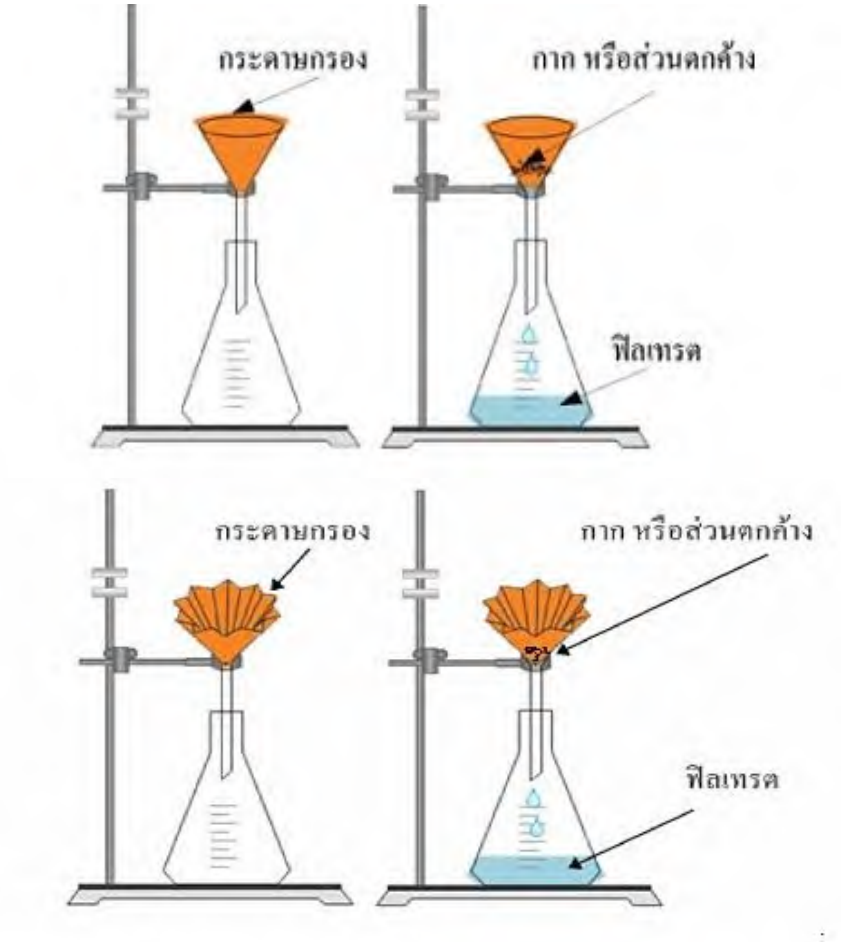

ภาพที่ 2 การกรองขณะร้อน (พับจีบ)

ภาพที่ 3 การกรองด้วยแรงสุญญากาศ

2. **การกลั่น** (distillation)

การกลั่นเป็นการแยกสารผสมที่มีสถานะเป็นของเหลวที่มีจุดเดือดต่างกันออกจากกัน โดยสารที่มีจุดเดือดต่ำ กว่าจะระเหยแยกออกมาก่อน เช่น การแยกนทออกจากน้ำเกลือ และการกลั่นน้ำกลั่น เป็นต้น การกลั่นสามารถใช้ ในการแยกของผสมระหว่างของแข็งผสมอยู่กับของเหลว โดยของแข็งละลายอยู่ในของเหลว หรือของเหลวผสม กับของเหลว หลักการของการกลั่นจะอาศัยความแตกต่างของจุดเดือดต่ำหรือความดันไอของแต่ละองค์ประกอบใน ของผสม เมื่อของผสมได้รับความร้อน องค์ประกอบที่มจุดเดือดต่ำกว่าหรือความดันไอสูงกว่า จะระเหยกลายเป็นไอก่อน จากนั้นทำให้ไอกระทบกับความเย็น โดยผ่านเครื่องควบแน่น (condenser) ไอจะควบแน่นกลายเป็น ของเหลวกลับคืนมา การกลั่นมีหลายประเภท คือ

2.1 **การกลั่นแบบธรรมดา** (simple distillation)

เป็นการกลั่นภายใต้สภาวะที่ความดันปกติ คือ ประมาณ 1 บรรยากาศ หรือที่ความดัน 760 มิลลิเมตรของปรอท มักใช้ในการแยกของเหลวผสมที่มีจุดเดือดต่างกันมาก ๆ ออกจากกัน โดยจุดเดือดต้องต่างกันมากกว่า 30 องศาเซลเซียส ขึ้นไป ดังนั้นการกลั่นแบบธรรมดาจึงไม่สามารถใช้แยกของผสมระหว่างน้ำและเอทิลแอลกอฮอล์ได้เนื่องจากจุดเดือดระหว่างน้ำและเอทิลแอลกอฮอล์ใกล้เคียงกัน แต่วิธีนี้สามารถแยกสารละลายที่ตัวทำละลายระเหยได้ง่ายออกจากตัวถูกละลายที่ไม่ระเหย เช่น การแยกเกลือแกงออกจากน้ำเกลือ

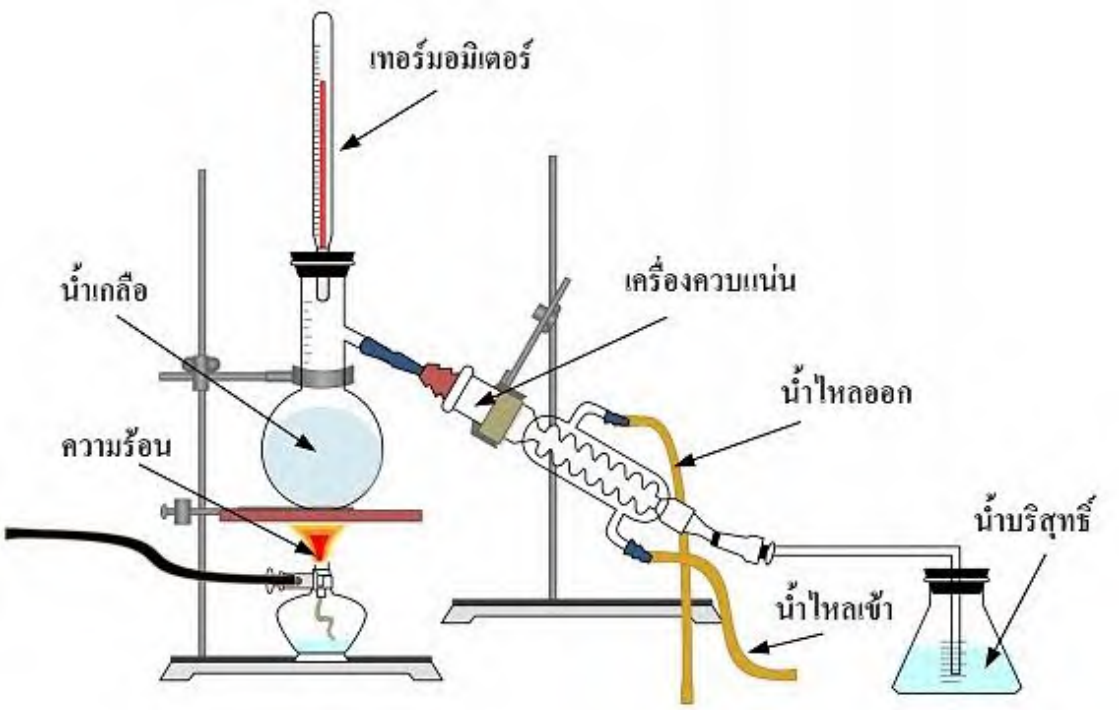

ภาพที่ 4 การกลั่นแบบธรรมดา

จากรูปแสดงอุปกรณ์การกลั่นแบบธรรมดา โดยเมื่อให้ความร้อนแก่สารละลายด้วยเตาหลุมให้ความร้อน ตัวทำละลายที่มีจุดเดือดตากว่าจะระเหยกลายเป็นไอ ผ่านเครื่องควบแน่น เมื่อไอกระทบกับความเย็น ก็จะกลั่นตัวเป็นของเหลวไหลลงสู่ภาชนะที่รองรับ ทำให้สามารถแยกตัวทำละลายที่บริสุทธิ์ออกมาได้ ในการกลั่นแบบธรรมดาต้องมีการใส่เศษกระเบื้อง หรือเศษแก้ว (boilling chip) ลงในสารละลายที่จะกลั่นด้วย เพื่อช่วยระบายความร้อนในสารละลาย และไม่ให้สารละลายเกิดการเดือดที่รุนแรงเกินไป

2.2 **การกลั่นลำดับส่วน** (fractional distillation)

เป็นการกลั่นภายใต้สภาวะความดันปกติ เช่นเดียวกับการกลั่นแบบธรรมดา แต่จะใช้ในการแยกของเหลวผสมที่มีจุดเดือดใกล้เคียงกันออกจากกัน เช่น การกลั่นแยกสารผสมของน้ำมันปิโตรเลียม โดยนำของเหลวผสมสองชนิดที่มีจุดเดือดใกล้เคียงกัน มาทำการแยกโดยการกลั่นแบบธรรมดาของเหลวทั้งสองชนิดจะกลายเป็นไอ เมื่อได้รับความร้อน และเมื่อไอระเหยมากระทบกับความเย็นก็จะกลั่นตัวเป็นของเหลวผสมอีก แต่ไอของสารที่มีจุดเดือดต่ำกว่า หรือไอที่มีความดันไอสูงกว่าจะมีปริมาณมากกว่า ทำให้ของเหลวที่ได้มีปริมาณที่แตกต่างกัน นำของเหลวผสมที่กลั่นตัวออกมานี้ไปทำการกลั่นซ้ำอีกครั้ง ของเหลวที่ได้จากการกลั่นครั้งที่สองจะมีปริมาณของของเหลวที่มีจุดเดือดตากว่า หรือมีความดันไอสูงกว่ามากขึ้นอีก ทำเช่นนี้ต่อไปเรื่อย ๆ หลาย ๆ ครั้ง เป็นการกลั่นซ้ำหลายๆครั้งอย่างต่อเนื่องก็จะสามารถแยกของผสมที่มีจุดเดือดใกล้เคียงกันออกจากกันได้จึงเรียกวิธีการแบบ นี้ว่าการกลั่นลำดับส่วน

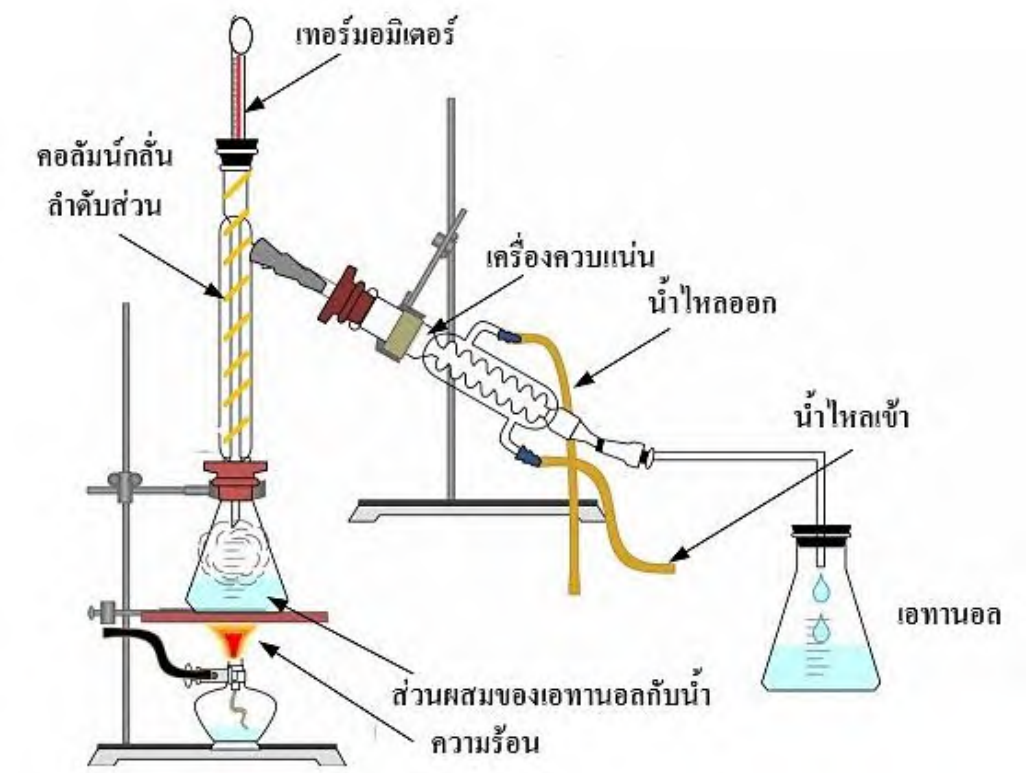

ภาพที่ 5 การกลั่นลำดับส่วน

จากรูปแสดงอุปกรณ์การกลั่นลำดับส่วน ซึ่งจะต่างจากอุปกรณ์ที่ใช้กลั่นแบบธรรมดา โดยชุดกลั่นลำดับ ส่วนจะมีคอลัมน์ลำดับส่วน (fraction column) ที่อยู่ในลักษณะตั้งตรงเชื่อมระหว่างขวดกลั่นกับเครื่องควบแน่น ทำให้เกิดการกลั่นซ้ำหลาย ๆ ครั้งอย่างต่อเนื่อง

2.3 **การกลั่นด้วยไอน้ำ** (steam distillation)

เป็นการกลั่นแยกสารที่ระเหยง่าย และไม่ละลายน้ำออกจากสารที่ระเหยยากหรือสารที่มียางเหนียว โดยใช้ไอน้ำเป็นตัวพาสารที่สกัดได้จะเป็นของเหลวที่แยกชั้นกับน้ำ และสามารถแยกสารผสมนี้ออกจากกันได้โดยใช้กรวยแยก การกลั่นด้วยไอน้ำนี้นิยมใช้ในการสกัดน้ำมันหอมระเหยออกจากส่วนต่าง ๆ ของพืช เช่น ส่วนของ ดอก ใบ ผล เมล็ด และราก เป็นต้น

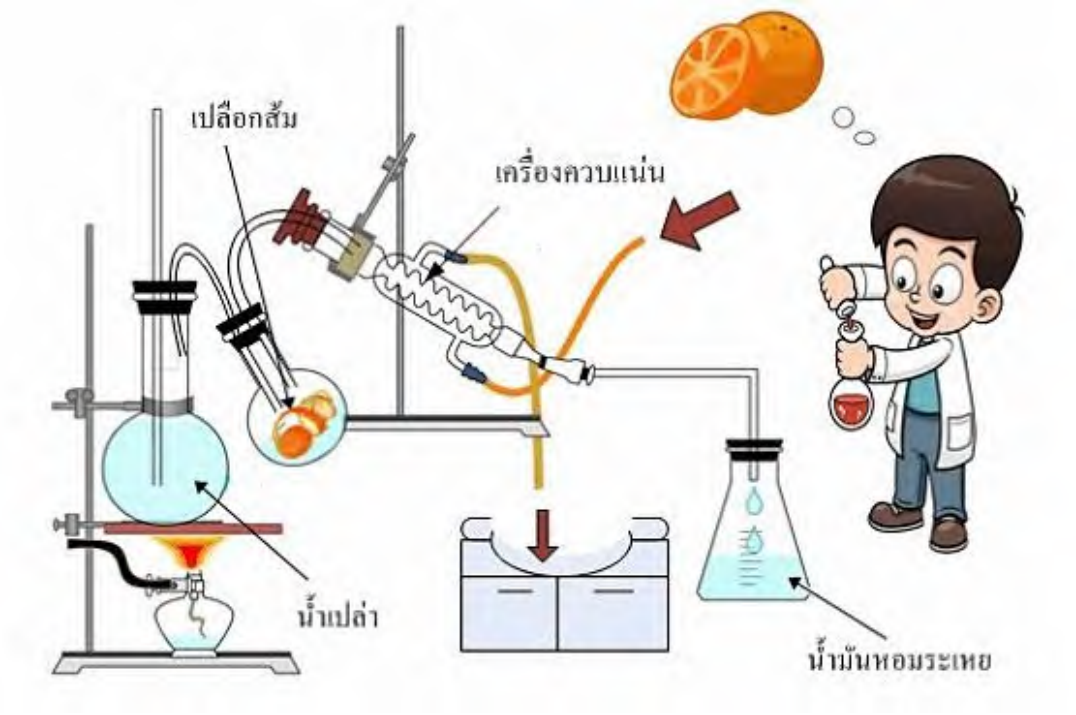

ภาพที่ 6 การกลั่นด้วยไอน้ำ

2.4 **การกลั่นโดยลดความดัน** (vacuum distillation)

การกลั่นโดยลดความดัน หรือการกลั่นในสุญญากาศ เป็นการแยกของเหลวออกมาได้ที่อุณหภูมิต่ำกว่าจุดเดือดของของเหลวนั้น โดยปกติจุดเดือดของของเหลวจะแปรผันกับความดันไอ ถ้าความดันเหนือของเหลวลดลงจะทำให้จุดเดือดต่ำลงด้วย เช่น การต้มน้ำ ที่ยอดเขาความดันเหนือน้ำจะต่ำกว่าที่ระดับ พื้นดิน ดังนั้น จุดเดือดของน้ำที่ยอดเขาจึงต่ำกว่า 100 องศาเซลเซียส

นอกจากนี้เรายังสามารถใช้วิธีการนี้ในการกลั่นแยกของเหลวผสมที่มีจุดเดือดสูง เพื่อที่จะทำให้องค์ประกอบที่เราต้องการแยกตัวออกมาได้ที่อุณหภูมิต่ำกว่าจุดเดือด และไม่เกิดการสลายตัว เช่น กลีเซอรอล (glycerol) มีจุดเดือด290องศาเซลเซียส ที่ความดัน 760 มิลลิเมตรปรอท ถ้าเรากลั่นกลีเซอรอล ที่อุณหภูมินี้จะทำให้กลีเซอรอลสลายตัว แต่ถ้าเราลดความดันของชุดกลั่นเหลือประมาณ 12 มิลลิเมตรปรอท จุดเดือดของกลีเซอรอลจะลดลงมาที่180องศาเซลเซียส ทำให้เราสามารถกลั่นกลีเซอรอลได้โดยที่ไม่เกิดการสลายตัว

ห้าม!! คัดลอก เผยแพร่ ดัดแปลง ส่งต่อ และจำหน่ายเอกสารฉบับนี้โดยเด็ดขาด
หากตรวจพบจะดำเนินคดีตามกฎหมาย (สงวนลิขสิทธิ์ สถาบัน The Best Center)